

EESTI RAHVUSVAHELISES
JULGEOLEKUKESKKONNAS

2018

VÄLISLUUREAMET
Estonian Foreign Intelligence Service

SISUKORD

Eessõna	2
Venemaa sisepoliitika	4
Venemaa majandus	12
Sanktsioonide mõju	14
Venemaa sõjandus	18
Venemaa välispoliitika	24
Minski kokkulepete väljavaade	28
Rosneft ja Gazprom kui Vene välispoliitika tööriistad	31
Valgevene ja Venemaa suhted	32
Luure territooriumilt – oht välismaalastele Venemaal	35
Jalgpalli MM Venemaal – Putini maineprojekt	42
Mõjutustegevus	44
NATO vastu suunatud infosõjaüksused	47
Ajaloomoonutused Kremli mõjutustegevuses	48
Küberohud	52
Terrorism Euroopas	58
Põhja-Korea relvaprogrammi arendamine	61
Välisluureameti missioonist	67
Nuputamisülesanne	68

EESSÕNA

Mul on hea meel juhatada sisse Välisluureameti kolmas avalik raport, milles kirjeldame Eestit ümbritsevat julgeolekukeskkonda.

2017. aasta möödus suurele osale Lääne avalikkusest Venemaa mõjutustegevuse paljastamise tähe all. See teema pälvis enneolematult palju, kuid teenitud tähelepanu. Olime muu hulgas tunnistajaks sellistele märgilistele sündmustele nagu Ameerika Ühendriikide luureasutuste üksmeelne hinnang Venemaa sekkumisele 2016. aasta presidendivalimistesse, Prantsusmaa presidendi Emmanuel Macroni boikott Venemaa „mõjuagentidest“ meediakanalitele ning Saksamaa liidukantsleri Angela Merkeli selge hoiatus president Putinile mitte sekkuda Saksamaa valimistesse.

Eesti julgeolekuasutused on aastaid rääkinud, kuidas Venemaa üritab lõhkuda läänemaailma ühtsust ja riikidevahelist usaldust. See teadmine levib järjest laiemalt ka Ameerika Ühendriikides ja mitmel pool Euroopas. Kahjuks ei ole Venemaa käitumises muutusi näha ning lähiaastatel jätkub Lääne väärtusüsteemile vastanduv ja seda lõhkuv poliitika. Oma raportis kirjeldame, kui laial rindel Venemaa seda võitlust peab, ja toome näiteid, millistes piirkondades näeme käesoleval aastal suure tõenäosusega Venemaa sekkumist.

MIKK MARRAN

Välisluureameti peadirektor

Läänevastane võitlus käib ka Venemaa enda territooriumil. Seda kirjeldame peatükis, mis räägib Venemaa eriteenistuste töömeetoditest välismaalaste vastu Venemaal (nn luure territooriumilt). Sellega ei kutsu me inimesi üles vältima Venemaa küllastamist, kuid juhime tähelepanu naaberriigi luureteenistuste tegevuse mastaapsusele ja agressiivsusele ning kirjeldame ohte, millega Venemaale reisivad inimesed peavad arvestama.

2018. aasta alguses on Venemaad puudutav põhiküsimus, mis saab pärast märtsis toimuvaid presidendivalimisi. Parasjagu näeme idanaabri juures hoolikalt lavastatud näitemängu, kus üritatakse jätta muljet vabadest valimis-

test, kuid kulisside taga viiakse ellu küünilist plaani kindlustada president Putini ja tema lähikonna võimu veel üheks ametiajaks. Raportis kirjeldame, kui keeruline see ülesanne Venemaal halvenevate sotsiaalmajanduslike näitajate ja protestimeeleolude kasvu tingimustes on.

Meie eesmärk on kajastada ka seda osa Venemaal toimuvast, mis jõuab avalikkuseni pahatihti moonutatult või lünklikult. Võltskuvandi ja pettuste loomist valdab Putini režiim hästi. Ilmekas näide sellest oli möödunud sügisel peetud õppus Zapad-2017. Kogu maailma ja Venemaa avalikkusele maaliti pilt väiksest terrorismivastasest väljaõppest Valgevenes, kuid tegelikult toimus selle varjus mastaapne õppus, kus mängiti läbi täiemahulise NATO-vastase sõja kõik etapid. Kuigi tegemist polnud selle stsenaariumi esmalavastusega, võis seekord täheldada varasemast suuremat varjatuse astet. Kahjuks peegeldusid desinformatsioon ja pooltõed ka õppuse meediakajastuses Läänes.

Kuigi Venemaa relvajõudude õppused on mastaapsed, ütleme raportis selgelt: otsese sõjalise ründe oht NATO riikidele 2018. aastal on väike. Sellest kirjutame pikemalt Venemaa sõjanduse peatükis.

Eesti julgeolek ei eksisteeri vaakumis – meie käekäik sõltub meie sõprade käekäigust, nende haavatavus on ka meie oma. Sestap pöörame oma raportis tähelepanu ka terrorismile. Kuigi Eestis

on terrorioht väike, püsib see Euroopas tervikuna suur ja kujutab ohtu ka ringi reisivatele Eesti kodanikele.

2017. aasta tõi akuutse probleemina esile Põhja-Koreast lähtuva ohu, mis võib kaasa tuua märkimisväärseid sündmusi käesoleval aastal. Vaatamata sellele, et Korea poolsaar on meist füüsiliselt kaugel, avaldab pingete suurenemine selles piirkonnas mõju ka meie julgeolekule. Seetõttu jälgime olukorda nii seal kui ka teistes kaugemates kriisikolletes pingsalt.

Eesti välisluure tähistas hiljuti 25. aastapäeva. Nende aastate jooksul on meie asutuse missioon olnud sama – kaitsta Eesti riiki väliste julgeolekuohtude eest, hankides otsustajatele usaldusväärset luureinfot. Meie ülesanne on tagada, et kui Eesti riigi juhtkond koguneb langetama julgeoleku seisukohast olulisi otsuseid, teavad nad teemast rohkem kui avalikus ruumis kättesaadav.

Selle kõrval on samavõrd tähtis äratundmine, et meie ise – riik, ühiskond ja kodanik – loome iga päev oma julgeolekuruumi. Tuntud üleskutse „Mõtles globaalselt, tegutses lokaalselt!“ kehtib Läänemere piirkonna julgeoleku mõtestamisel ka aastal 2018.

Juhin tähelepanu ka nuputamisülesannete raporti lõpus. Kellele selliste mõistatuste lahendamine on meeltemööda, võiks endast meile märku anda.

Head lugemist!

VENEMAA SISEPOLIITIKA

2018. aastal kasvavad sisepoliitilised pinged Venemaal, jätkub stagnatsioon majanduses ja valitsev režiim ei suuda elanikkonnale tunneli lõpus valgust näidata. See võib lähiaastatel Venemaa valitseva poliitilise korralduse alustugesid kõigutada.

Putini ja tema ümber koon-
dunud kitsa poliitilise
ladviku peamine eesmärk
on säilitada võimupositi-
sioon. Lühikeses perspektiivis on selle
eelduseks 2018. aasta presidendivali-
miste tõrgeteta läbiviimine. Ebamugav
sisepoliitiline olukord vähendab Kremli
manööverdamisruumi.

Putini tagasivalimiseks on sisepoliiti-
line tegelikkus 2018. aastal ebamuga-
vam kui kunagi varem – rahulolematuse
poliitilise eliidi tegevusega ja olukor-
raga riigis on märgatavalt kasvanud
ning samal ajal on ühiskonnas näha
poliitilise aktiivsuse kasvu, seda eriti

noorema põlvkonna hulgas. Kuigi
Venemaa praegune poliitiline ladvik
pole kunagi kõhelnud kasutamast
erinevaid administratiivseid võimalusi
valimistulemuste mõjutamiseks, kätke-
vad need laiema rahulolematuse foonil
olulisi riske. Võimueliit mäletab 2011.
aastat, mil Riigiduuma valimistulemus-
te võltsimine sai viimaseks piisaks kari-
kas, mis vallandas suuremate linnade
keskklassi protestimeeleavaldused.
Sarnase stsenaariumi kordumist soovi-
takse kindlasti vältida. Rahulolematuse
algpõhjuste – poliitilise ja majandusliku
ummikseisu – likvideerimine on võima-
tu, kuni soovitakse säilitada kitsa eliidi
huvidest lähtuvat riigikorraldust.

SISEPOLIITILINE REAALSUS

Venemaa sisepoliitilist olukorda iseloomustab käesoleval aastal elanikkonna kasvav rahulolematuse. Kokkuvõttes taanduvad kujunenud laiema rahulolematuse põhjused poliitilisele ja majanduslikule ummikseisule, kas koosmõjus või eraldi võetuna. Esimesed tõsisemad märgid rahulolematuse kasvust ilmsid juba 2015. aasta teisel poolel, mil hakkasid sagedasema majandusraskustest ajendatud protestiaktsioonid. Kui toonaste rahulolematuseavalduste käigus jäi Kremli ja Putini avalik süüdistamine üksikjuhtumite tasemele ning protestide vahetud ajendid ja loosungid olid valdavalt mittepoliitilised, siis 2017. aasta kevadeks oli poliitiliste meeleavalduste ulatus juba märkimisväärselt kasvanud. Ühelt poolt mõjutas majanduslangus ühis-

konna reaktsioone võimeliidi tegevusele – isikliku elustandardi languse tingimustes ärritasid avalikkust varasemast enam kõrgemate ametnike pillav elustiil ja korruptsioonijuhtumid. Teisalt kasvatas jätkuv seisak umbusaldust keskvalitsuse võimekuse suhtes, seda enam, et probleemide lahendustest rääkides suutis poliitiline ladvik vaid korrata juba kulunud loosungeid, mille teostatavus oli paljude jaoks ammu küsitavaks muutunud. Lisaks eelnevale häirib teatavat osa ühiskonnast, eeskätt nooremat põlvkonda, valitsev poliitiline korraldus iseenesest – stagneeruvat kleptokraatlikku süsteemi nähakse peamise riigi arengut takistava tegurina, mis mõjutab negatiivselt ka noorte isiklike tulevikuväljavaateid.

**PUTINI TAGASIVALIMISEKS ON SISEPOLIITILINE REAALSUS
2018. AASTAL EBAMUGAVAM KUI KUNAGI VAREM –
RAHULOLEMATUS POLIITILISE ELIIDI TEGEVUSEGA JA
OLUKORRAGA RIIGIS ON MÄRGATAVALT KASVANUD.**

Rahulolematuse põhjuste ja rahulolematute diapasooni laius on ka praeguse olukorra peamine erinevus 2011. aastaga võrreldes. Kümneni alguses toimunud protestide käivitavaks jõuks oli ühiskonna üsna väikese osa – enamasti Moskva ja Peterburi keskklassi – rahulolematuse valitseva poliitilise süsteemiga, valdav enamik venemaalastest proteste ei toetanud.

Vladimir Putini avalikud toetusreitingud on küll endiselt kõrged, kuid Venemaa praeguses õhustikus on nii nende usaldusväärsus kui ka kehtivus küsitavad. Esiteks on kõnealuseid reitingutulemusi võimatu lõpuni interpreteerida, teadmata täpselt viimastel aastatel toimunud muutusi küsitlusest väljalangevuse, eriti vastamisest keeldunute struktuuris. Teiseks on küsitlustulemuste tõepära mõjutanud küsitletavate ettevaatlikkusest tingitud enesetsensuur.

Oluline roll võimukriitiliste mõtete varasemast laiemas levikus on muutunud meediaruumil ja uutel infovahetusvõimalustel. Kuigi traditsiooniliste massiteabevahendite sfääris, eriti telemeedias, domineerivad endiselt Kremli kontrollitud infokanalid, on nende mõju ühiskonnale uue meedia ulatuslikuma

↑ Peaminister
 ← Dmitri
 Medvedevi
 luksuslik
 talveresidents
 Sotšis

ALLIKAS:
[HTTP://AVMALGIN.
 LIVEJOURNAL.
 COM/4271637.HTML](http://avmalgin.livejournal.com/4271637.html)

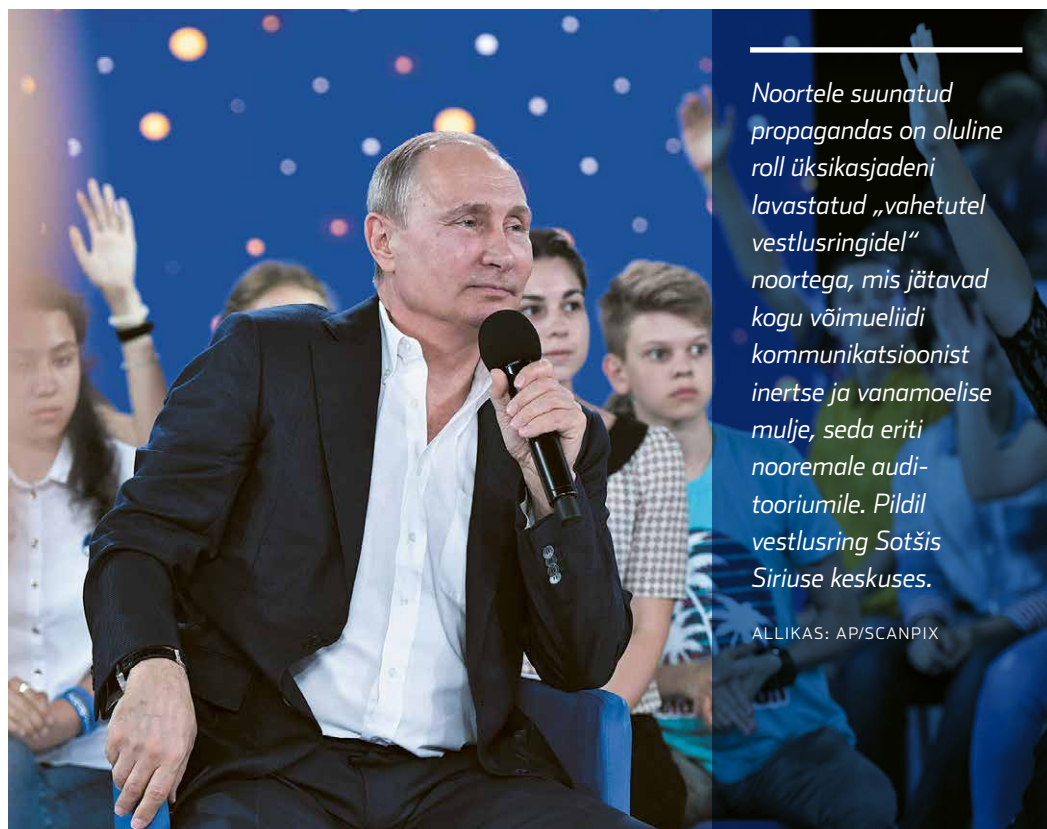
kasutuse tõttu vähenenud ning see trend jätkub. Ühtlasi on sotsiaalmeedia laialdane kasutamine toonud Venemaa äärealad keskustele lähemale kui kunagi varem. See on ilmselt ka üks põhjusi, miks 2017. aasta protestimeeleavaldused levisid üle riigi sedavõrd laialdaselt. Uus meedia pakub ka mugavaid ja Vene julgeolekuasutustele seni raskesti jälgitavaid võimalusi meeleavalduste organiseerimiseks. See sunnib võimueliiti veelgi enam muretsema 2018. aasta presidendivalimiste sujuva läbiviimise pärast.

Reaktsioonina laiematele meeleavaldustele intensiivistati nooremale põlvkonnale suunatud propagandategevust ning püüti veelgi parandada internetis toimuva infovahetuse kontrollimise tingimusi. Noortele suunatud tegevuses torkab silma, et ollakse paljuski kinni vanades tegevusmustrites, mis muutunud oludesse ei sobi, nt Teise maailmasõja temaatika ja sõjalis-patriootliku kasvatuse rõhutamine.

Noorte mõjutamisel on üritatud kasutada ka uue meedia vahendeid, kuid selles pole seni suuremaid edukusid näha. Üldse on senine uues meedias avalikult nähtav opositsioonivastane propaganda mõjunud pigem

kohmakalt. Interneti ja uue meedia kontrollimise võimaluste parandamiseks oli varemgi olulisi samme astunud, kuid 2017. aastal asus Vene riigivõim eelnevaga võrreldes internetivabadusi märksa rutakamalt ja jõulisemalt piirama. Juulis võeti Riigiduumas vastu otsus, mille kohaselt on Venemaa interneti järelevalveorganil Roskomnadzoril

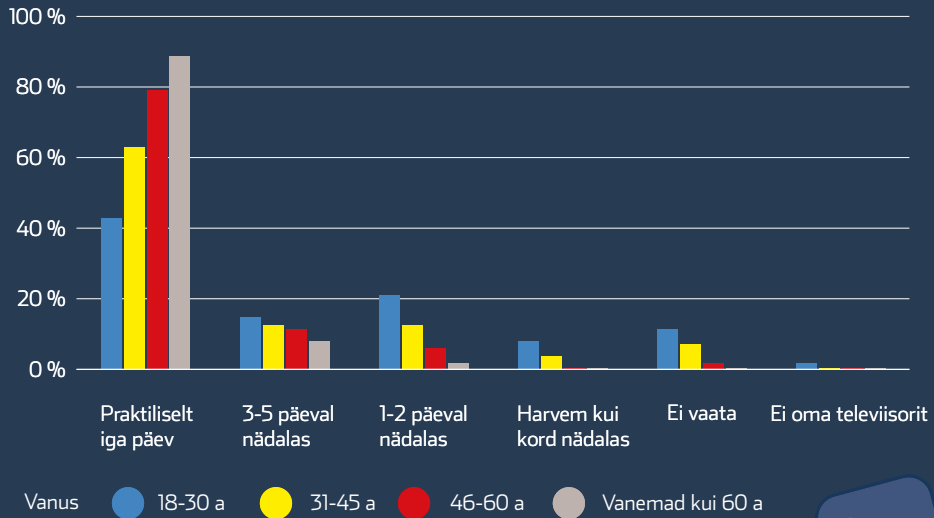
edaspidi õigus kanda keelatud ehk nn musta nimekirja anonümiseerijad ja VPN-teenused, mida kasutatakse Venemaal keelatud veebilehtede vaatamiseks. Samuti kiitis Riigiduumas heaks ettepaneku, et kõik suhtlusteenuste ja sotsiaalmeedia kasutajad peaksid end identifitseerima, kasutades selleks isiklikku mobiilinumbrit. Viimati

Noortele suunatud propagandas on oluline roll üksikasjadeni lavastatud „vahetutel vestlusringidel“ noortega, mis jätavad kogu võimueliidi kommunikatsioonist inertse ja vanamoelise mulje, seda eriti nooremale audiotooriumile. Pildil vestlusring Sotšis Siriuse keskuses.

ALLIKAS: AP/SCANPIX

TELERIVAATAMINE VENEMAAL VANUSERÜHMITI

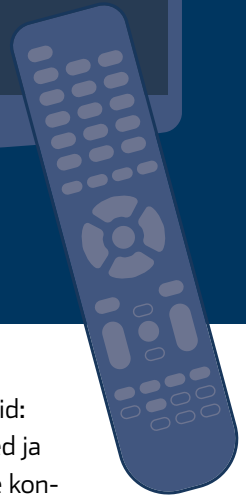

ALLIKAS:
ФОМНИБУС 2017

mainitud muudatusega loodetakse takistada võimudele anonüümseks jäävaid üleskutseid meeleavaldusteks. Pole siiski tõenäoline, et internetivabaduse piiramise meetmeid suudetakse soovitud mahus rakendada.

Lisaks kasutatakse aktiivsemate võimukriitikute survestatamiseks juba

tuntud ja äraproovitud vahendeid: otsitud ettekäaneltel süüdistused ja läbiotsimised organisatsioonide kontorites ja aktivistide kodudes, organiseeritud huligaanitsemised isikute ja nende vara kallal, samuti inimeste mõjutamine töökohtade ja haridus-asutuste kaudu. Venemaa on endiselt

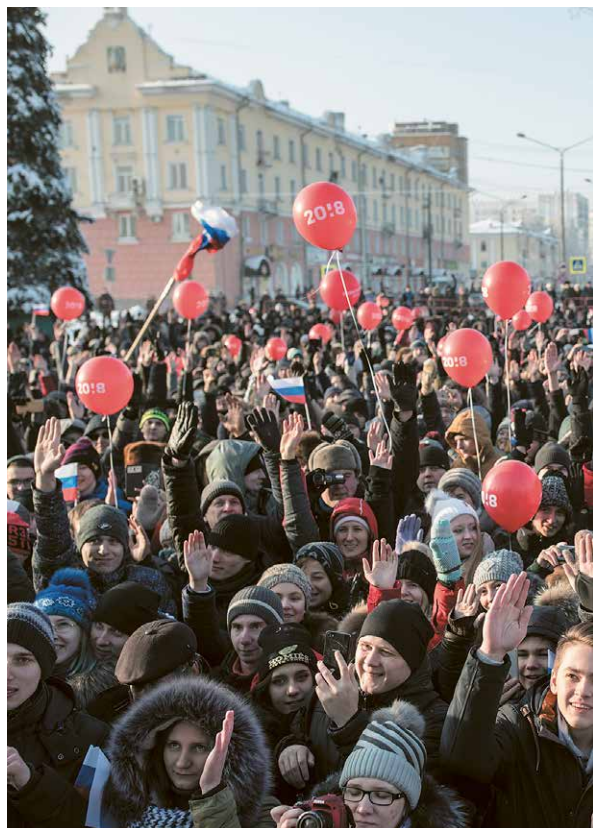

➔ *Aleksei Navalnõi toetajate meeleavaldus Novokuznetskis 9. detsembril 2017.*

ALLIKAS: AP/SCANPIX

riik, kus võimu häälekamad kriitikud peavad kartma enda ja oma lähedaste füüsilise julgeoleku pärast. Tõenäoliselt püüab võimueliit võimukriitikutele surve avaldamise meetodeid ja kontrolli infovahetuse üle veelgi tugevdada.

Presidendivalimiste eel on üha enam asutud etendama poliitilist pluralismi, suurendamaks valimiste näilist legitiimsust ning kanaliseerimaks opositsioonilisi meeleolusid. Kuna ametlikult toetatud süsteemse opositsiooni kandidaate on ka venemaalastel juba ammu raske tõsiselt võtta, vajab Kreml presidendivalimisteks vähemalt mõnda värskemat kandidaati, kes mängiks „sõltumatu“ konkurendi rolli. Selleks sobib tuntud ja avalikkust teataval määral huvitav isik, kes samas peab olema n-ö peamisele kandidaadile presidendikonkurentsisis ohutu. 2012. aasta valimistel oli selleks

Mihhail Prohhorov, 2018 näivad seda osa täitvat Ksenija Sobtšak ja Pavel Grudinin. Sobtšak on tuntud ja tähelepanu pälviv, kuid enamiku venemaalaste hinnangul presidendi ja samuti tõsiseltvõetava poliitiku rolli sobimatu kandidaat. Viimasel põhjusel on ka Sobtšaki võimukriitilised avaldused Kremli vaatevinklist täiesti ohutud ning sobivad suurepäraselt etendama vaba ühiskondlikku debatti.

Vaatamata keskväimu aktiivsele tegevusele opositsiooni survestamisel ja meelsuse kontrollimisel on Venemaal üle aastate alust rääkida arvestatavast opositsioonilisest jõust. Aleksei Navalnõi on saavutanud elanikkonna hulgas märkimisväärse mõjukuse ning on muutunud Kremlile tõsiseks probleemiks. Navalnõi edukuse olulisi põhjusi on oskuslik sotsiaalmeedia kasutamine oma sõnumi levitamiseks, samuti ühiskonda kõnetavatest prob-

VENEMAAAL ON ÜLE AASTATE ALUST RÄÄKIDA ARVESTATAVAST OPOSITSIOONILISEST JÕUST. ALEKSEI NAVALNÕI ON SAAVUTANUD ELANIKKONNA HULGAS MÄRKIMISVÄÄRSE MÕJUKUSE NING ON MUUTUNUD KREMLILE TÕSISEKS PROBLEEMIKS.

leemidest rääkimine. Navalnõi edu peamine põhjus on aga siiski muutunud ühiskondlik olukord – üldine rahulolematuse kasv on kasvanud ning see pakub probleemidest avalikult rääkivale ja nende vastu meelevaldamiseks võimalusi loovale opositsiooniliidriks tänulikku auditooriumi.

VENEMAA MAJANDUS

Venemaa majanduse tõusud ja langused peegeldavad naftahinna kõikumisi, mitte majanduse sisulist arengut.

Venemaa majanduse senised toimimismehhanismid ei suuda enam tagada ühiskonna heaolu. Majanduses tuleks läbi viia põhimõttelisi reforme, nende ettevõtmine on aga vähetõenäoline, sest reformid töötaksid vastu võimueliidi huvidele. Tegelikelt majandusprobleemidelt tähelepanu kõrvalejuhtimiseks ning nii Vene avalikkuse kui ka Lääne eksitamiseks hoiab Kreml üleval näilist debatti Vene majanduse võimaliku reformimise ja liberaliseerimise üle.

Vladimir Putin ja tema lähikond kasutavad riigivõimu jätkuvalt eeskätt isikliku mõjuvõimu maksimeerimiseks ja enda majanduslikuks kindlustamiseks. Kriitikute jõulise vaigistamise ja kodanikuühiskonna survestamisega on ühtlasi loodud majandusarenguks äärmiselt ebasobiv keskkond. Vene-

maa ärikliimas ellujäämise ja edu saavutamise esimene tingimus pole mitte konkurentsivõimeline toode või teenus, vaid võimuhierarhias võimalikult kõrge tasemega eestkostja olemasolu. Tulusamates sektorites jääb ettevõtlus koondunud võimueliidi või sellega lähedalt seotud ringkondade kätte ning tegelikku konkurentsi seal ei toimu. Kirjeldatud süsteemi soosib erapoolik ning võimueliidi kontrollitav õiguskaitse- ja kohtusüsteem, kust ühelgi sõltumatul ettevõtjal pole abi loota. Tulusate riigitellimuste jagamine võimuringkondadele lähedastele ettevõtjatele on muutunud sedavõrd enesestmõistetavaks, et Vene

ajakirjandus kasutab riigitellimusi täites teenitavate tulude edetabelit ettevõtjate mõjukuse hindamiseks.

Viimastel aastatel kogetud energia- ja majandus-sanktsioonid võimendavad majanduse struktuurseid probleeme ning on reformide vajaduse varasemast paremini esile toonud. 2017. aasta tõi aga naftahinna tõusu mõjul kaasa nõrga majanduskasvu, mis pigem toidab illusiooni raskete aegade üleelamisest ja pärsib reformide rakendamist.

Kokkuvõtvalt on Venemaa majanduses toimuv kompleksprobleem, mis lähtub järgmistest asjaoludest.

- » Domineerib riigi roll majanduses, mille tõttu on turumajanduslike protsessidel marginaalne mõju või on need üldse pigem turumajandust imiteerivad tegevused. Sellises keskkonnas on eraettevõtja initsiatiiv liiga suure riskiga.
- » Majanduse struktuur on suurettevõtete poole kaldu. Väikeettevõtlust pärssivad bürokraatia ning madalama astme ametnike omavoli ja korrupsioon. Väikeettevõtluse vähenemine osakaal tekitab konkurentsi puudumise, mis omakorda süvendab ebaefektiivsust.
- » Tööjõuturg pole paindlik. Kriisi ei kasutata tööturu reformimiseks – inimeste ümberõppeks ja väikeettevõtluse arendamiseks. Kriisis välditakse koosseisude vähendamist, pigem eelistatakse kollektiivselt kannatades kriisi üle elada.
- » Kodanike usaldus kitsast tutvusringkonnast väljaspool olijate vastu on väike ja seda usaldamatust võimendavad korduvad kogemused, et õigusriik ei toimi. Sellest omakorda tuleneb passiivsus, äraootamine. Kodanikel puudub positiivne hoiak muutuste suhtes ja sellest lähtuv julgus tegutseda, mis on majandusreformi läbiviimiseks mõõdapääsmatud.

KAHE LAPSEGA PEREKONNA VABA KASUTATAV TULU KUUS PÄRAST SUNDKULUDE TASUMIST

Üks Venemaa sotsiaalsel olustikku iseloomustavaid indikaatoreid on kahe lapsega perekonna vaba kasutatav tulu pärast sundkulude (toit, eluasemekulud jne) tasumist. Kirjeldatud leibkonna tüüp hõlmab kõige suuremat osa elanikkonnast ja on seetõttu heaks üldistusbaasiks. Rahaline väärtus näitab seda summat, millest tuleks katta nelja inimese kuu aja riietuse, jalanõude, transpordikulude, muude kestvuskaupade, vaba aja kulutuste jms vajadused.

Vladimir Putini kolmanda ametiaja aastatele (2012–2017) tagasi vaadates nähtub, et kirjeldatud indikaator on võr-

reldes 2011. aastaga vähenenud ca 15%. Sellest langusest olulisem on asjaolu, et suurenenud on sotsiaalne kihistumine.

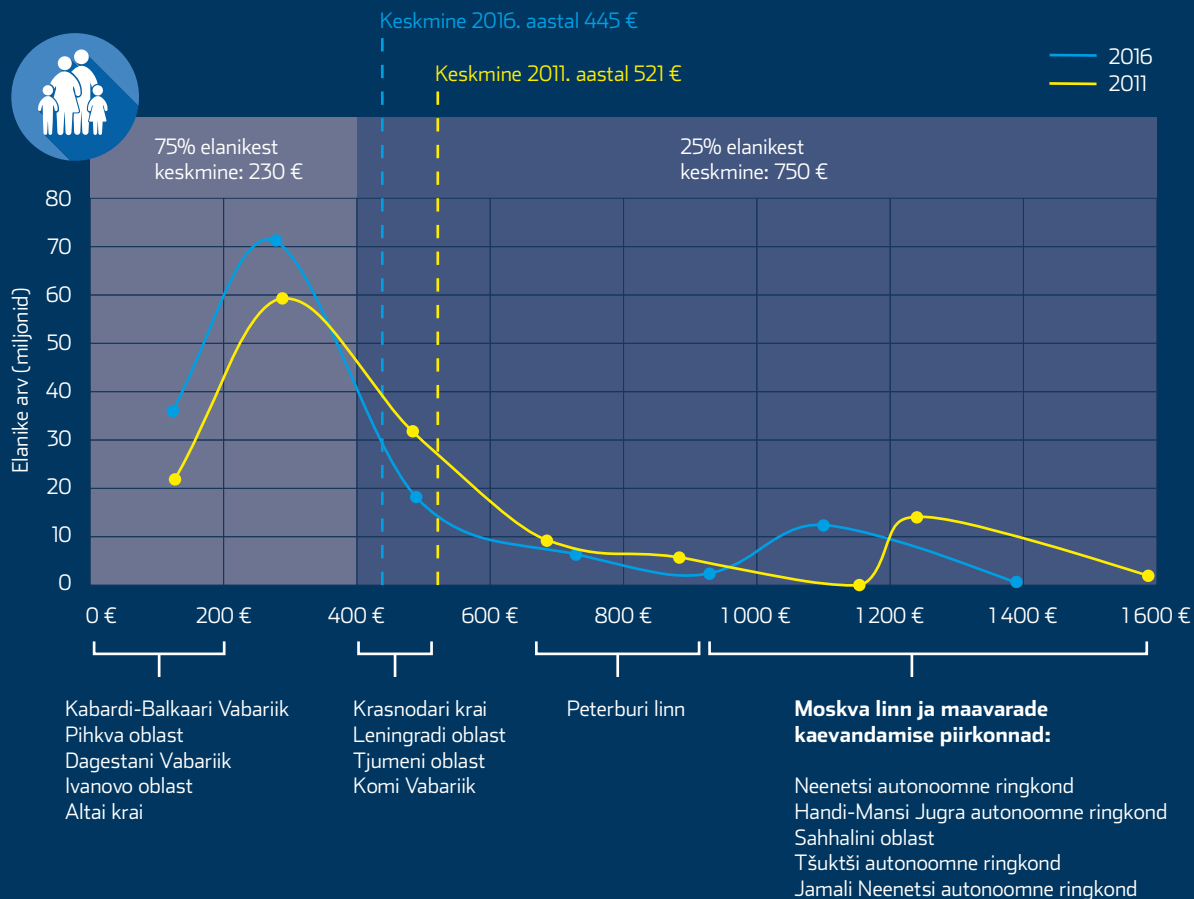
Aritmeetilist tulude keskmist teenivad väike osa nimetatud leibkondadest, absoluutne enamik elanikkonnast peab hakkama saama väga madalatel tulutasemetel. Eesti keskmisele vastavat elustandardit saab endale lubada vaid väike osa Venemaa elanikest.

Lisaks on sotsiaalsel kihistumisel ka piirkondlik mõõde. Suure osa Venemaa kodaniku heaolust defineerib tema elukoht. Sageli on Venemaa elanikul võimalik oma elustandardit muuta vaid keskkonda vahetades, nii perifeeriast keskusesse kui ka keskusest välismaale liikudes. Kodaniku tõdemus, et elukoht moodustab osa tema probleemist, kärbib ettevõtlikkust ning kahandab seeläbi veelgi regionaalset maksubaasi.

Piirkondade elustandardi langus muudab riigi terviklikkuse tagamise Kremlile järjest kulukamaks ja keerukamaks ning majanduse senised toimimismehhanismid ei suuda nimetatud probleemile enam lahendust pakkuda. Samas on

selge, et põhimõttelised muudatused ettevõtluskeskkonna parandamiseks ja majanduse ümberkorraldamiseks nõrgendaksid võimeeliidi ja nendega seotud majandusringkondade positsioone.

Sama majanduspoliitilise kursi jätkamine võib lõppeda sotsiaalse kollapsiga, mille avaldumine sõltub pigem Kremli suutlikkusest rahvamassi tähelepanu juhtida kui majandusmeetmetest.

SANKTSIOONIDE MÕJU

Lääne sanktsioonipoliitika järjekindlus on Venemaad üllatanud. Lootes, et ühtsus sanktsioonide kehtestamisel ja hoidmisel on lühiajaline, tegi Venemaa valearvestuse. Selle vea põhjus on võimetus hinnata, milliste väärtuste alusel lääneriigid oma poliitikat kujundavad. Kremli võidi loota, et pragmaatilised ja majanduslikud kaalutlused teevad oma töö ning peagi naastakse vastastikku kasulike tehingute juurde, sest Venemaa turg ja võimalused on Läänele tõesti olulised. Arvestamata jäeti aga see, kuivõrd põhjalikult on Venemaa tegevus vastuolus Lääne väärtustega ja kuidas see on hävitanud usalduse Venemaa vastu.

Lääne sanktsioonidel Venemaa vastu on olnud nii majanduslik kui ka poliitiline mõju. Euroopa ja USA üksmeel on olnud Kremli jaoks üllatavalt tõhus. Poliitiliselt on Venemaa sattunud ebameeldivasse isolatsiooni just siis, kui loodetakse saavutada roll globaalse tegijana. USA võimalikud uued sanktsioonid tekitavad Venemaa eliidi hulgas närvilisust ja tugevdaksid mõju veelgi.

Ehkki Venemaal on seda väga vastumeelne tunnistada, on sanktsioonidel olnud sealsele majandusele põhjalik ja pikaajaline mõju. Sanktsioonid pärsvad Venemaa majanduskasvu vähemalt ühe protsendipunkti võrra. Koos struktuursete probleemide ja madalate naftahindadega hoiavad sanktsioonid Venemaa majanduse madala kasvu tingimustes. Mida kauem sanktsioonid kestavad, seda püsivamalt kinnistub keskkond, kus investorid ja ettevõtted harjuvad hoiduma tehingutest, mille võib olla seoseid Venemaaga.

Venemaa sisepropagandas töötab siiani suhteliselt edukalt muinasjutt sellest, kuidas Lääne ebaõiglasel sanktsioonidel on välisvaenlase rünnak, mis põhjustab venelastele majanduslikke ebameeldivusi. See lugu kaitseb Venemaa juhtkonda senise ebaõnnestunud majanduspoliitika kritiseerimise eest ja aitab mingil määral varjata majanduse fundamentaalset nõrkust.

Impordiasenduspoliitika ja vastusanktsioonid kasvatavad Venemaal veel praegugi patriootlikku vaimu, kuid need

**SANKTSIOONID PÄRSIVAD VENEMAA MAJANDUSKASVU
VÄHEMALT ÜHE PROTSENDIPUNKTI VÕRRA.**

ei loo uut majanduskeskkonda ega too heaolu kasvu. Impordiasendusprogrammi on seni suudetud täita ainult osaliselt. Ilmsed on probleemid kõrgtehnoloogia kättesaadavusega energeetikasektoris ning ka sõjatööstuses on pöud Lääne päritolu alkomponentidest. Uue kapitali süstimine Vene ettevõtetesse on peaaegu kokku kuivanud. Ka Venemaa teised partnerid ei näi olevat huvitatud tekkinud tühimiku täitmisest. Kõrged intressid ja Venemaa pankade raskused kapitaliseerimisel kähgistavad eelkõige väikeste ja keskmiste ettevõtete laenuvõimalusi. Venemaa enda vastusanktsioonid pole töötanud tõhusalt impordiasenduse suunal ega suutnud lüüa kiilu Euroopa Liidu (EL) liikmesriikide vahele. Oma agaruses vastusanktsioone rakendada on Venemaa ametivõimud iseendale jalga tulistanud, põhjustades smugeldatud toidu hävitamisega elanike hulgas pahameelt. Vene inimesed ise on aga

← *Augustis avaldasid Vene tollitöötajad pildid Soome piiril kinnipeetud autost, milles üritati salaja üle piiri tuua pea sada kilo Soome juustu.*

ALLIKAS: [HTTP://SZTU.CUSTOMS.RU](http://SZTU.CUSTOMS.RU)

turult puudevate kaupade hankimiseks sageli asunud salakaubanduse harastamise teele. Eriti innukalt tuuakse salaja sisse venelaste lemmikuteks kujunenud tuntud kaubamärkidega Lääne toiduaineid (sh isegi selline igapäevane toode nagu juust), mille kvaliteediga Vene tooted ei suuda võistelda.

Praegu on ennatlik öelda, kas sanktsioonid toovad kaasa põhjalikke muutusi Venemaa poliitikas või heidutavad Vene Föderatsiooni tulevaste välispoliitiliste avantüüride kavandajaid. Enne presidendivalimisi ei saa president Putin oma poliitikas näo kaotusega võrreldavaid pöördeid teha. Kuid ka uuel ametiajal ei saa kogu Venemaa ühiskond end enam kaua petta kujutlusega, et probleemid on Lääne tekitatud või et Venemaa majanduse põhiprobleemid tulenevad sanktsioonidest. Nii palju majanduslikku ja poliitilist mõtlemist on ka Venemaal ja järjekindel sanktsioonipoliitika aitab neil mõtetel Venemaal rohkem maksusele pääseda.

VENEMAA SÕJANDUS

Ainuke oht Eesti ja teiste Läänemere-äärsete riikide eksistentsile ja suveräänsusele lähtub Venemaalt. Venemaa otsese sõjalise ründe oht NATO liikmesriikidele 2018. aastal on väike.

Kuna Venemaal valitseb autoritaarne režiim, kes peab esmatähtsaks poliitilist domineerimist naaberriikide üle, jätkab Venemaa ka edaspidi sõjaliste survemeetmete kasutamist Eesti, Läti ja Leedu hirmutamiseks. Autoritaarsele režiimile omase moonutatud ohupildi tingimustes ei saa aga siiski täielikult välistada, et Venemaa juhtkond teeb strateegilise vaeleostuse ning arvab, et NATO kollektiivkaitse ei toimi.

Vene sõjaline planeerimine ei vaata Eestit, Lätit ja Leedut eraldi, vaid käsitleb Euroopat ja NATO-t tervikuna. Venemaa järjekordsel suurõppusel Zapad-2017 mängisid Vene relvajõud läbi sõda NATO-ga Euroopas. Stsenaariumi järgi sai selline konflikt alguse Valgevenest. Nagu tavaliselt, oli NATO-vastase sõjalise õppuse põhifookus ründeoperatsioonil Eesti, Läti, Leedu ja Poola vastu. Õppuse käigus

läbisid Vene relvajõud kõik täieulatliku sõja etapid: Venemaa sõjaline sekkumine vastuseks „värvilisele revolutsioonile“ Valgevenes, selle eskaleerimine konventsionaalseks sõjaks NATO-ga ning lõpuks konflikti „maha-jahutamine“ tuumarelvaga.

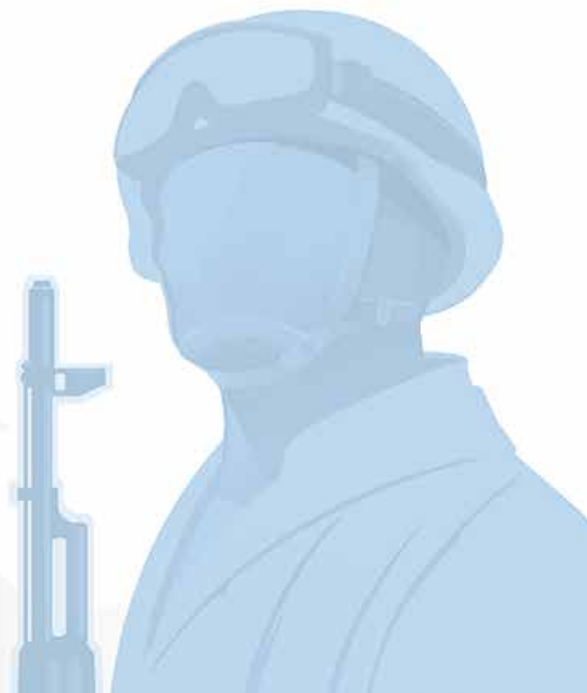
Venemaa üldine sõjaliste õppustega seotud käitumine näitab, et riigi juhtkond ei hooli rahvusvaheliste kokkulepete ja reeglite aluseks olevatest põhiväärtustest, sh läbipaistvuse ja usalduse suurendamise põhimõtetest. Ametliku teate järgi kuuapäevane õppus kestis tegelikult peaaegu kuus nädalat. Venemaa avalik meediakajastus moonutas oluliselt ka õppuse suurus: kui avalikult deklareeriti õppuste alana Valgevene ja Kaliningrad, siis tegelikult toimusid õppused üle kogu Venemaa lääneosa alates Barentsi merest kuni Ukrainani, ning kui ametlikult väideti, et õppusel osales 12 700 sõjaväelast, siis tegelikult oli neid üle 100 000.

Õppuse iseloomus ei olnud midagi uut: NATO-vastaseid stsenaariume kasutatakse enamikul Vene relvajõudude õppustel, sh kõigil eelmistel Zapadi õppustel. Kuigi kavad ja stsenaariumid on püsinud sarnastena, suudavad Vene relvajõud ümberrelvastamise tõttu iga õppuste tsükliga sõjalisi operatsioone detailsemalt läbi harjutada – mitu varem kaardi peal läbimängitud elementi on viidud üle maastikule.

2018. aastal toimub Vene relvajõudude iga-aastane suurõppus Kaug-Idas nimetuse Vostok-2018 all. Selle käigus mängitakse läbi piirkondlik konflikt Vaikse ookeani regioonis. Teame varasematest aastatest, et mõneti paradoksaalsel kombel on ka Vostoki seeria õppustel Vene relvajõudude stsenaariumijärgne põhivastane olnud justnimelt USA.

Läänemere piirkond on Venemaale sõjalises mõttes esmatähtis, kuna Venemaal on siin kõige pikem piir NATO riikidega. Peale regulaarsete sõjaliste õppuste on Venemaa relvajõud seda piirkonda juba kümmekond aastat järjekindlalt tugevdanud nii moodsama sõjatehnikaga kui ka uute üksuste ja väejuhatuste loomisega. Sama trend

jätkus ka 2017. aastal. Kaliningradi oblastisse paigutati esimene grupp uusi hävitajaid Su-30SM. Lääne sõjaväeringkonnas komplekteeriti uusi diviise ning ehitati taristut. 2018. aastal antakse Balti laevastikule üle esimesed kaks Karakurti klassi raketilaeva. Nende laevade tähtsus peitub eelkõige relvastuses – laevade varustusse hakkavad kuuluma uued tiibraketid Kalibr, millega on võimalik rünnata maasihtmärke 2500 km ulatuses. 2018. aastal viiakse lõpule juba 2017. aasta oktoobris alustatud Kaliningradi raketi- brigaadi ümberrelvastamine Iskanderi

← *Kaitseminister Šoigu, president Putin ja kindralstaabi ülem Gerassimov jälgivad Luga polügoonil Zapadi õppust.*

ALLIKAS: AP/SCANPIX

➔ *Iskander-K raketi laskmine Zapadi õppuse käigus Luga polügoonil ligikaudu sada kilomeetrit Eesti piirist.*

ALLIKAS: AP/SCANPIX

raketisüsteemile. Nimetatud süsteemiga on võimalik rünnata strateegiliselt tähtsaid sihtmärke 500 km raadiuses.

2018. aastal lõpeb sisevägede ning Siseministeeriumi asutuste ja üksuste baasil loodava rahvuskaardi formeerimine, mida alustati 2016. aastal. Reformi viimases etapis sulatatakse politsei eriüksused OMON ja SOBR lõplikult rahvuskaardi paramilitaarsesse struktuuri ning rahvuskaart peab seejärel olema valmis täitma kõiki talle seadusega pandud sisejulgeoleku ja riigikaitse ülesandeid. Seoses järgmisel aastal Venemaal toimuvate presidendivalimiste ja jalgpalli maailmameistrivõistlustega pannakse rahvuskaart tõsiselt proovile, sest reformitud julgeolekustruktuur peab tagama, et presidendivalimised toimuksid ilma suuremate protestide ja rahutusteta

ning jalgpalli maailmameistrivõistlused oleksid turvalised.

Venemaa sõjalise võimekuse hindamisel tuleb arvestada ka Vene relvajõudude nõrku külgi. Vene relvajõududele on endiselt omased lohakus, korruptsioon ja vargused. Kuigi riigis valitsevate majandusraskuste tõttu suureneb teenistusse soovijate hulk, on viimasel aastal kasvanud ka distsiplinaarrikkumiste arv, mis viitab teenistusse astunute madalale moraalile. Majanduslike raskuste süvenemisel ning sellest tulenevate kärbeta ja inflatsiooni levimisel relvajõudude eelarvesse võimenduvad nimetatud probleemid ja pinged lähitulevikus tõenäoliselt veelgi. Nooremate ohvitseride seas on kaadri voolavus suur. Nende moraali kõigutavad vähene otsustusvabadus, initsiatiivi mittesoosimine ja alandavad

teenistusülesanded. Endiselt on probleemiks kvalifitseeritud nooremspetsialistide puudus. See mõjutab kõikide lahingüksuste sõjalist valmisolekut.

Vene sõjaline operatsioon Süürias on end kolme peamise eesmärgi saavutamiseks sisuliselt ammendanud. Mainekujunduslikult on Venemaa suutnud end piisavalt, kuigi mitte veenvalt reklaamida maailmaprobleemides kaasarääkija ja terrorismi vastu võitlejana. Venemaa on suutnud tagada Tartusi sadama kasutusõiguse ning kasutanud Süüriat oma relvastuse katsepolügoonina. Edasine avalik konfliktis osalemine võib hakata liialt paljastama Venemaa olemuslikke nõrkusi sõjalises ja diplomaatilises võimekuses ning töötada seega vastu operatsiooni eesmärkidele. Sellest tuleneb ka grandioosne teade 2017.

aasta detsembrist Süüria sõja võitmise ja vägede väljaviimise kohta. Samas otsib Venemaa 2018. aastal uusi konfliktikoldeid Lähis-Idas ja Aafrikas, kuhu ennast segada. Sellise tegevuse peamine eesmärk Venemaa jaoks on ärritada lääneriike, mitte aidata kaasa konfliktide lahendamisele.

Venemaa sõda Ukraina vastu jätkub ka 2018. aastal. Venemaa eesmärk on säilitada Ukrainas olukorra ebastabiilsus ning selleks hoitakse alal teatud tasemel sõjalist aktiivsust.

Venemaa varjatud või avaliku sõjalise interventsiooni oht talle olulistes lähiriikides, nagu Valgevene, Moldova või Kasahstan, on keskmine. Varem toimunud sõjalised interventsioonid Georgias (2008), Ukrainas (2014) ja Süürias (2015) näitavad, et Venemaa

*Vene tuumaallveelaev
Dmitri Donskoi Taani
Suur-Beldi silla juures.*

ALLIKAS: REUTERS/SCANPIX

juhtkonnal on tahe ja valmidus väljaspool oma piire sõjaliselt sekkuda. Kannon värvilise revolutsiooni element õppusel Zapad näitab, et Venemaa tahab olla vajadusel valmis kiireks sõjaliseks interventsiooniks Valgevenes, juhul kui Valgevene rahva demokraatiapüüdlus hakkab ohustama Kremlile kuuleka režiimi püsima jäämist. Siinjuures

tuleb märkida, et värvilise revolutsiooni terminit võib Vene juhtkond avalikus narratiivis rakendada ükskõik mis olukorra kirjeldamiseks. Samuti võib seda ettekäänet kasutada nii toimunud sündmuste kui ka veel toimumata sündmuste puhul ja seega põhjendada näiteks preventiivseid operatsioone.

VENEMAA OTSIB 2018. AASTAL UUSI KONFLIKTIKOLDEID

LÄHIS-IDAS JA AAFRIKAS, KUHU ENNAST SEGADA.

SELLISE TEGEVUSE EESMÄRK VENEMAA JAKS ON ÄRRITADA

LÄÄNT, MITTE AIDATA KAASA KONFLIKTIDE LAHENDAMISELE.

VENEMAA EIRAS RAHVUSVAHELISI KOKKULEPPEID

Kõige ilmekam kriteerium, mille alusel Venemaa tegevuse läbipaistmatust hinnata, on Venemaa suhtumine rahvusvahelistesse regionaalset julgeolekut puudutavatesse kokkulepetesse.

Üks selliseid on Viini dokument usaldus- ja julgeolekumeetmete kohta, mille on 2011. aastal allkirjastanud Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) riigid, sh Venemaa.

VENEMAA IGNOREERIS ÕPPUSEGA ZAPAD VIINI DOKUMENDI (VD) KOKKULEPET NII SELLE SÖNAS KUI KA MÖTTES.

Venemaa ei teavitanud nt teisi VD-ga liitunud riike õppusest Zapad-2017, kuigi selles osalenud sõjaväelaste arv (üle 20 000 maa- väelase ja dessantväelase) ületas teavituskohustuse piirmäära. VD punktid 38 ja 40.1.1 kohustavad vähemalt 9000 sõjaväelasega õppusest 42 päeva ette teatama.

Venemaa ei kutsunud õppusele Zapad-2017 vaatlejaid teistest OSCE riikidest, kuigi oleks pidanud. Piirduti ainult Venemaal resideerivate kaitseatašeede kutsumisega „külalistena“ õppuse külastuspäevale. VD punkt 47.4 kohustab kutsuma vaatlejaid õppusele, millel osaleb 13 000 sõjaväelast või enam.

Paar nädalat enne Zapad-2017 ametliku faasi korraldasid Vene relvajõud avalikkuse eest täielikult varjatult ulatusliku äkkõppuse, kus osales hinnanguliselt üle 100 000 sõjaväelase. VD punktid 41 ja 41.1 kohustavad äkkõppuste algusest teistele riikidele teada andma. Selliseid ulatuslikke äkkõppusi korraldavad Vene relvajõud keskmiselt viis korda aastas. See on vastuolus VD punktiga 67.1, millega OSCE riigid on lubanud, et korraldavad kolme aasta jooksul maksimaalselt ühe õppuse, milles osaleb 40 000 sõjaväelast või enam.

Valgevene kui üks Zapad-2017 osaline ei rikkunud Viini dokumendi sätteid ning oli avatud naaberriikidele ja rahvusvahelisele üldsusele.

VENEMAA VÄLISPOLIITIKA

Venemaa välis- ja julgeolekupoliitika lähtub vastandumisest Ameerika Ühendriikidele ja lääneriikidele laiemalt. Putini režiimi põhiline eesmärk on väljuda poliitilisest isolatsioonist ja taastada oma suurvõimu positsioon maailmaareenil.

Venemaa välispoliitiline käitumine on oportunistlik. Oma eesmärkide saavutamiseks kombineerib Venemaa globaalsetes või regionaalsetes vastasseisudes poliitilisi, diplomaatilisi, majanduslikke ja sõjalisi vahendeid. Nõnda üritab Putini režiim jätta muljet, et tal on oluline roll rahvusvahelises poliitikas ning et ilma temata ei ole võimalik globaalseid probleeme lahendada. Kreml kasutab ära ja vajadusel võimendab konflikte üle maailma, et suurendada oma mõjuvõimu eri piirkondades ning õõnestada Lääne osalusega rahvusvahelisi protsesse ja formaate.

Keskset rolli Venemaa suurvõimuambitsioonides mängib nn mõjusfääri

hoidmine lähinaabruses, kus eesmärgiks jääb pidurdada sealsete riikide demokratiseerimist ning takistada igasugust Lääne-suunalist integratsiooni. Venemaa ei piirdu siiski ainult sellega, vaid sekkub ka kaugemate riikide poliitikasse. Üks läbipaistvaim välispoliitiline ettekäänd, mida viimasel ajal on kasutatud oma suurvõimuambitsiooni elluviimiseks just kaugemates riikides, on nn võitlus terrorismi vastu. Venemaa kasutab taas terrorismivastasuse narratiivi ära, et tugevdada välispoliitilist positsiooni ja seada sisse suhted nii poliitilisel kui julgeolekuasutuste tasemel. Kui ühelt poolt üritatakse näidata oma valmisolekut rahvusvaheliseks koostööks terrorismivastasuse sildi all, siis selle näilisuse taustal vastandub Venemaa

← *President Putin ja Süüria president Bashar al-Assad Hmeimimi õhuväebaasis, kus Putin teatas, et Venemaa ülesanded Süürias on täidetud.*

ALLIKAS: XINHUA/ SIPA USA/SCANPIX

siiski oma tegevusega Läänele, eirates tihti rahvusvahelisi konventsioone ja kokkuleppeid.

2018. aastal jätkab Venemaa oportunistlikku välispoliitilist käitumist. Jätkab ulatuslikum Läänele vastandumine ning aktiivne tegevus NATO laienemise vastu ja Euroopa Liidu lõhestamiseks. Lähiriikidest keskendub Kreml kindlasti NATO Soome ja Rootsi suunal laiendamise takistamisele ning samal ajal jätkatakse võimaliku laiendamise vastast tegevust Balkanil. Lääne-Balkanil on oodata, et Kreml üritab tihendada suhteid Bosnia ja Hertsegoviina Serblaste Vabariigiga ning jätkab Montenegros saabuvate presidendivalimiste eel mõjutustegevust ja sekkumist selle riigi sisepoliitikasse.

Venemaa roll Süürias on hetkel märkimisväärne. Sellest lähtuvalt jätkuvad katsed tekitada endale soodsamat positsiooni rahvusvahelistes läbirääkimistes mitmes teises konfliktikolde, mh Ukraina küsimustes. Oodata on „koostööpakkumisi“ Euroopale nii Liibüa kui ka Süüria suunal. Pärsia lahe ääres püüab Venemaa leida tasakaalu Katariga (mh sõjalise) koostöö süvendamise ja Saudi Araabia piirkondlike nõudmiste vahel.

Afganistanis jätkab Kreml sekkumist terrorismivastase võitluse retoorika sildi all. Sarnast terrorismivastase võitluse ettekäänat kasutab Venemaa edasi ka erinevates Kesk-Aasia riikides, et säilitada või tugevdada oma rolli n-ö julgeoleku tagajana ja sekkuda nende riikide poliitikasse.

NÄITED VENEMAA OPORTUNISTLIKUST TEGEVUSEST MAAILMAS

Lääne-Balkanil üritab Venemaa aktiivselt takistada NATO laienemist. Kuigi Montenegro liitumist alliansiga ei suudetud ära hoida, üritab Venemaa mujal Lääne-Balkanil näidata USA ja Euroopa Liidu seelset tegevust kui läbikukkunud projekti ning hoida oma ajalooliste sidemete kaudu regioonis globaalse suurvõimu kuvandit.

Moskva laiem eesmärk Liibüas on saada endale NATO lõunapiiril uus liitlane, kelle mõju kasutada Euroopa riikide vastu. Venemaa on aktiivselt toetanud kindral Khalifa Haftari juhitud Liibüa Rahvusarmee, mis vastandub ÜRO toetatud Liibüa ühtsusvalitsusele. Poliitilise legitiimsuse kõrval pakutakse talle ka muud toetust. Nii näiteks on Venemaa korduvalt võtnud enda kanda Liibüa dinaaride trükkimise, mis saadetakse sularahanappuses vaevlevatele Haftari kontrollitud territooriumidele. Samas hoiab Venemaa ka suhteid ühtsusvalitsusega, kes näeb, et Venemaa on ühtaegu võimeline kaasa aitama nii konflikti eskaleerumisele kui ka maandamisele.

Pärsia lahe piirkonnas üritab Venemaa lõhkuda USA-le toetuvat julgeolekuarhitektuuri. Sellest lähtuvalt püüab Venemaa kasu lõigata USA ja tema seelsete araabia liitlaste vahelistest lahkkelidest, mis on eeskätt seotud Iraani rolliga. Venemaa on püüdnud läheneda Pärsia lahe monarhiatele nii majanduslikult kui ka poliitiliselt. Ette valmistatakse relvamüügitehinguid nii Saudi Araabia kui ka Katariga. Samamoodi on Venemaa korduvalt püüdnud end välja pakkuda n-ö erapooletu rahuositaajana Jeemeni kodusõjas. Nende sammudega soovib Venemaa seada kahtluse alla USA regionaalse rolli ja muuta end samal ajal asendamatuks läbirääkimiste partneriks Lähis-Idas.

Süüria puhul on Venemaa narratiiv reklaaminud aktiivset terrorismivastast võitlust, kuid tegelikkuses oli Venemaa eesmärk peatada Bashar al-Assadi režiimi kaotuste trend ning suurendada oma kohalolekut ja võimalusi regiooni sündmusi mõjutada.

Venemaa sekkumine Süüria kodusõtta 2015. aastal on selles mõttes edukas olnud. Kuigi konflikti tagajärjel on Süürias märkimisväärselt kasvanud Iraani mõju, on Moskva suutnud endale kindlustada sõjalise kohaoleku Süürias. Lisaks on suudetud murda Ukraina konflikti tõttu tekkinud diplomaatiline isolatsioon ja saavutada olukord, kus vähemalt Süüria küsimuses ollakse võrdsena laua taga maailma suurriikide ning piirkondlike jõududega.

Põhja-Korea kriisi sekkumise puhul tuleb selgelt esile Venemaa ambitsioon saada rahvusvahelist tunnustust globaalse tegijana ning samal ajal nõrgestada USA rolli. Venemaa kasutab tekkinud konflikti ära levitamaks versiooni, et Põhja-Korea küsimuses on põhiliselt süüdi USA, ning pakub ennast välja diplomaatilisi kanaleid eelistava „rahutuvina“, kes võiks läbirääkimisi vahendada.

Afganistanis kasutab Venemaa oma tegevuse põhjendamiseks terrorismivastase võitluse retoorikat. Venemaa põhjendab oma kohaloleku suurendamist väitega, et USA juhitud koalitsioon on võitluses narkokaubanduse ja terrorismiga saamatu. Venemaa hoiab kontakte Afganistani konflikti suuremate osalistega, mis võimaldab tegutsemisvabadust mistahes tulevikustsenaariumi korral. Sarnaselt oma tegevusega Süürias on Venemaa püüdnud ka Afganistani küsimuses luua alternatiivseid koalitsioone ja läbirääkimisi, mis õnnestavad rahvusvaheliste kokkulepete alusel moodustatud formaate.

MINSKI KOKKULEPETE VÄLJAVAADE

Agressioonis Ukraina vastu on Venemaa oma soovitud eesmärgid saavutanud ainult osaliselt. Krimm on okupeeritud, sõda Ida-Ukrainas destabiliseerib endiselt Euroopa julgeolekut ning Ukraina ühiskond ja majandus on ikka haavatavas seisus, aga peamine eesmärk haarata Ukraina oma mõjusfääri on pöördumatult käest libisemas. Niinimetatud Minski kokkulepped, mis peatasid kõige ägedama lahingutegevuse Ida-Ukrainas, Ukraina vastupanu ja Lääne üksmeelne surve on võitluse Ida-Ukrainas kammitsenud lokaalseks sõjategevuseks, mis Ukraina eksistent si enam ei ähvarda. Sõjategevus kõeb siiski ohvriterohkelt edasi. Venemaa ei paista soovivat seda katkestada, vaid kasutab tööriistana, et saavutada ihaldatud kontroll Kiievi üle.

Minski kokkulepete sõlmimisest on möödunud juba rohkem kui kolm aastat. Soovi korral oleks Venemaal olnud korduvalt võimalusi oma agressiooni tagajärjel tekkinud konflikt rahumeelse lahenduseni viia. Selmet oma käsilased Ida-Ukrainas toetuseta jätta ning lõpetada sealsete sõjardite varustamine ja juhtimine, etendab Venemaa juhtkond kahepalgelist mängu. Ida-Ukraina okupeeritud alasid integreeritakse Venemaa majanduse ja ühiskonnaga

aina enam, aga samal ajal teeseldakse pühendumust Minski kokkulepetele ja diplomaatilistele lahendustele. Erilise hoo said need teineteist välistavad suunad just 2017. aastal.

Olukorras, kus Venemaa vastasseis Läänega ja seetõttu üha süvenev isolatsioon maailmas ähvardavad kujuneda pikaajaliseks, püüab Kreml nägu päästa. Ka lähenevad presidendi-valimised Venemaal sunnivad president Vladimir Putinit välja pakkuma vähemalt näiliselt rahu taotlemaid aktsioone. Venemaa president tegi 2017. aasta septembris ettepaneku, et ÜRO võiks saata Ida-Ukrainasse relvastatud missiooni, mis pakuks kaitset seal juba tegutsevale OSCE erivaatlusmissioonile. See ettepanek oli mõeldud võtma initsiatiivi Ukrainalt, mille president teatas enne ÜRO peaassambleed kavast nõuda ÜRO rahuvalvajate saatmist. Venemaa ettepanek ei ole midagi muud kui katse lükata edasi Ukrainat kurnava konflikti lahendust. Sellal kui maailma üldsus ootab tõelisi samme verise konflikti lahendamiseks, esitab Venemaa ettepanekuid, mis ainult põlistaksid vastasseisu. Venemaa arvestuses on see ilmselt kestlik perspektiiv, sest usutakse, et nii saab olukorra vee- retada suurema arvu rahvusvaheliste

MIDA JÄLGIDA VENEMAA VÄLISPOLIITIKAS 2018. AASTAL?

- » „Rahvusvahelised initsiatiivid“ Ukraina suunal ja Lähis-Idas
- » Koostööpakkumised ja ähvardused Euroopale seoses konfliktidega Süürias ja Liibüas
- » Tegevus Afganistanis terrorismivastase võitluse sildi all
- » Mõjutustegevus Montenegro ja Moldova valimiste eel
- » Suhete tihendamine Bosnia-Hertsegoviina Serblaste vabariigiga
- » Venemaa vahendatud läbirääkimised Liibua ühtsusvalitsuse ja kindral Haftari vahel
- » Oma mõju kinnistamine Kesk-Aasias

organisatsioonide agendasse ja seda veel viisil, mis kahandab Venemaa vastutust, aga suurendab Ukraina territoriaalset terviklikkust lõhkuvate isehakanud moodustiste, nn Donetski ja Luganski rahvavabariikide staatust. Venemaa arvestab sellega, et arvukate nn külmutatud konfliktide pidamine Venemaa äärealadel on osutunud pikaajaliselt hallatavaks ja see on toonud Venemaale otsest poliitilist kasu, andes talle hoovad naabruskonna kontrollimiseks.

Venemaa argumentatsioon Ukraina ründamise põhjendamisel aga vangub järjest rohkem. Valdai diskussiooniklubi foorumil 19. oktoobril 2017 tõi president Putin välja uue ettekäände, nagu püüdnuks ta Donbassis ära hoida samasugust tragöödiat kui Srebrenicas. Tuues näiliseks vabanduseks eesmärgi hoida ära massimõrv Ida-Ukrainas ja õigustades Ukraina piiri oma valduses hoidmist, tunnistas Venemaa president

**SELLAL KUI MAAILMA ÜLDSUS OOTAB TÕELISI
SAMME IDA-UKRAINA KONFLIKTI LAHENDAMISEKS,
ESITAB VENEMAA ETTEPANEKUID, MIS AINULT
PÕLISTAKSID VASTASSEISU.**

← Maja Tšehhis Ostravas, kuhu oli registreeritud nn Donetski rahvavabariigi „esindus“.

ALLIKAS: GOOGLE MAPS

järjekordselt seda, mida ta ise, tema diplomaadid ja ametnikud juba mitu aastat skisofreeniliselt eitada üritavad – Venemaa kontrollib Ida-Ukraina okupeeritud alasid, sest tal on sellega seoses kindel strateegia. Sellest nähtub, et Venemaa Ukraina-vastase agressiooni aluseks olnud olukorrahinnang ei olnud tõelisusele lähedalgi. See on aga Venemaa potentsiaali arvestades julgeoleku seisukohast kindlasti halb sõnum vähemalt Venemaa naabruses.

Venemaalt kureeritavate Lääne-vastaste manipulatsioonide näited on ka Ida-Ukraina separatistide, eriti nn Donetski rahvavabariigi fantoomesindused Euroopas. 2017. aastal lisandusid varasemale „esindusele“ Itaalias ka keskused Kreekas ja Prantsusmaal.

Viimast juhib kohtulikult karistatud ja läbikukkunud munitsipaalpoliitik. 2017. aasta aprillis suleti kohtuotsusega paramilitaarne „Donetski rahvavabariigi“ esindus Tšehhis Ostravas (pildil) ning detsembris teatas varemgi enda arvates Soomes Donbassi esindanud Venemaa mõjuagent Johan Bäckman uue esinduse avamisest Helsingis. Sellised iseenesest marginaalsed grupid levitavad Kremlist „Donetski välisministeeriumi“ kaudu saadud juhtnööride kohaselt Ukraina- ja Lääne-vastast valeinfot. Kuna Donbassi separatistide katsed Läänes diplomaatiat imiteerida on väljastatud, siis püüavad Venemaa mõjuisikud registreerida esindusi nn vabaühendustena (NGO) või siduda neid juba varem asutatud ühingutega.

ROSNEFT JA GAZPROM KUI VENE VÄLISPOLIITIKA TÖÖRIISTAD

Üldine majanduslik kitsikus piirab ka 2018. aastal Venemaa välispoliitilist mõju. Kremlil napib raha toetamaks Moskvale meelepäraseid valitsusi ning seetõttu kasutatakse riigiosalusega suurfirmade Rosnefti ja Gazpromi abi.

Tegemist on riskantse äriaga, sest näiteks Rosnefti laenuid ja lepinguid Venetsueelas (kokku 6,9 miljardit eurot) võivad osutada kahjumlikeks, kui sealne valitsus jätkab praegust majanduspoliitikat, mis on muutnud kunagise Lõuna-Ameerika jõukaima riigi maksejõuetuks.

Kahtluse all on ka Rosnefti investeeringud Iraagi Kurdistanis (kokku 1,2 miljardit eurot), mille iseseisvusreferendumit Iraagi keskvalitsus ei tunnustanud. Bagdad taastas kontrolli naftaväljade üle ja vaidlustas Rosnefti leppe kurdidega.

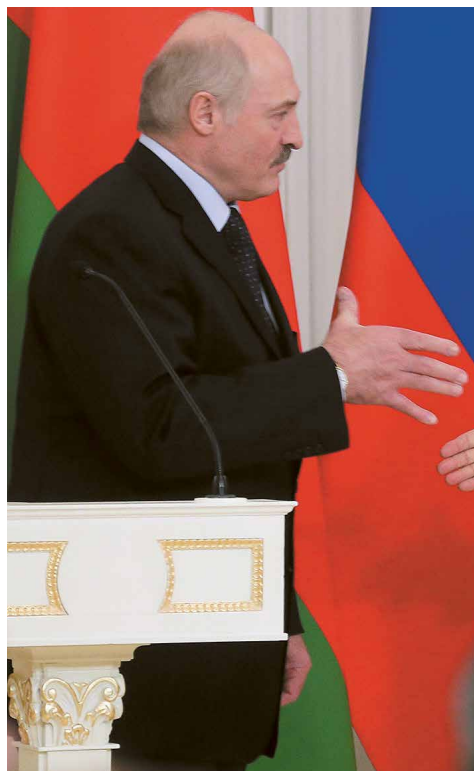
Gazprom kasutab Serbias samasuguseid mõjutusvahendeid nagu varem Ukrainas: sõlmitud on pikaajaline tarnelepe monopoolse ettevõttega Srbijagas, mille tegevust iseloomustavad korruptiivsed skeemid, poliitikute osalus ettevõtte juhtimises ja läbi- paistmatud tehingud.

Gazpromi kaudu kehtestab Venemaa sõltlассuhteid Sõltumatute Riikide Ühenduses. Näiteks Valgevenele ja Kõrgõzstanile müüdava maagaasi hinna otsustab Kreml, nagu ka investee ringud Kõrgõzstani gasifitseerimisse. Sel moel saadud välispoliitilise hoova kulud kannab Gazprom.

Rosneftile ja Gazpromile korvatakse riigi välispoliitilistes huvides võetud riskid välisturgudel nafta ja maagaasi leiukohtade riskivaba ümberjagamisega Venemaal.

VALGEVENE JA VENEMAA SUHTED

President Aljaksandr Lukašenka jääb tegutsemisvabadust aina vähemaks ja kuigi Valgevene on pealtnäha stabiilne, kasvab riigis tegelikult ebakindlus.

Elkkõige on Valgevene ebakindluse taga riigi majanduse peaaegu täielik sõltuvus Venemaast. Venemaalt imporditud toornaftast suurem osa eksporditakse töödeldult edasi Valgevene naftatoodetena, mille müügist saab Valgevene ligikaudu kolmandiku oma eelarve tuludest. Venemaa poolt ajavahemikus 2016–2018 eraldatav 2 miljardi USA dollari suurune laen on hädavajalik Valgevene varasemate laenude refinantseerimiseks. Valgevene majanduslik sõltuvus annab Venemaale hoovad, millega Valgevenet vajadusel sundida langetama riigi arengu seisukohast kahjulikke otsuseid, nt kui naftatoodete ekspordi seni Valgevene kaudu toimiv

transiit suunatakse Läti ja Leedu sadamatest Venemaa sadamatesse, viib see Valgevene naftatoodete ekspordi otseselt Venemaa kontrolli alla.

Venemaa kontroll Valgevene sõjalise võimekuse üle suureneb samuti: pidevalt täiendatakse õiguslikku raamistikku mõlema riigi relvajõudude viimiseks ohuolukorras ühise väejuhatuse alluvusse ning süveneb mõlema riigi relvajõudude väljaõppe ühtlustamine ja üksuste kokkuharjutamine taktikalisel tasemel kuni segaüksuste loomiseni. Samuti varustatakse Valgevene relvajõude Vene sõjatehnikaga, mis seob Valgevene tehnoloogilise ja finantsilise sõltuvuse kaudu aastakümneteks. Kui Valgevene

← *Valgevene president Aljaksandr Lukašenka ja Venemaa president Vladimir Putin.*

ALLIKAS: AP/SCANPIX

mille rakendamine tõi tuhandeid inimesi tänavatele nii Minskis kui ka regioonides. Otsest mõju valgevenelaste rahakotile avaldab kommunaalkulude järsk kasv 2018. aastal. Elatustaseme languse tingimustes sõidab üha enam valgevenelasi töötusinguile välismaale, eelkõige Venemaale ja Poolasse.

Välispoliitiliselt on Valgevene üritanud luua endast regionaalse julgeoleku tagaja kuvandit, võõrustades läbirääkimisi Ida-Ukraina konflikti lahendamisel ning edendades Helsingi 2.0 initsiatiivi, mille eesmärk on tuua ühise laua taha Hiina, Venemaa, USA ja EL-i liidrid, otsimaks vastastikustes suhetes uusi konstruktiivseid lahendusi. Osalemine suurõppusel Zapad-2017 Venemaa liitlasena kahjustas seda mainet oluliselt. Valgevene initsiatiiv kutsuda õppustele välisvaatlejad ei vähendanud naaberriikide kartusi õppustega seotud ohtude asjus. Kahe riigi presidendid õppuste käigus ei kohtunud, mis näitas, et Venemaa ei pea Valgevenet endaga võrdväärseks partneriks. Kui Zapad-2017 eel võttis FSB Valgevene territooriumil kinni Ukraina kodaniku Pavel Gribi, pani see kahtluse alla Valgevene ametkondade võimekuse kontrollida oma riigis toimuvat või

juhtkond on huvitatud odavatest lahendustest oma relvajõudude ülalpidamiseks, siis Venemaa eesmärk sellises koostöös on võtta Valgevene relvajõududele autonoomsus, nii et vastasseisu korral oleksid need sisuliselt halvatud.

2017. aasta kevade rahvarahutused näitasid, et kui Venemaa otsustab majanduslikku tuge (tookord ajutiselt) Valgevenele vähendada, siis mõjutab see otseselt ka Valgevene sotsiaal-majanduslikku olukorda. Sellises situatsioonis olid Valgevene riigitegelased sunnitud leidma eelarve jaoks muid sissetulekuallikaid, nagu seda oli nn sotsiaalparasiitluse maks (inimestele, kes töötavad vähem kui kuus kuud aastas),

↑ *Venemaa suurendab kontrolli Valgevene sõjalise võimekuse üle muu hulgas ühisõppustega.*

ALLIKAS:
TASS/SCANPIX

siis demonstreeris otsesest alluvust Venemaa eriteenistustele. Lisaks Gribi juhtumile võib hilisemaid Ukraina ajakirjaniku Pavel Šariko ja ettevõtja Aleksandr Skriba arreteerimisi käsitleda kui vastutulekut Venemaa soovile pingestada suhteid Ukrainaga.

Valgevene ja Venemaa ühise viisaruumi leping tähendab viisapoliitika andmist Venemaa kontrolli alla. Valgevene õigus otsustada riiki tulijate üle sisuliselt kaob ning see on taas üks samm suveräänuse loovutamise poole. Surveavaldusena tuleb võtta ka Venemaa otsust paigutada Valgevene-Venemaa piirile 2018. aasta kevadel ajutised piiripunktid ning tõhustada kontrolli lisaks maanteedele ka raudteedel. Viisaküsimuse lahenemise korral tõstatuks kohe mõni muu teema, nt terroristide tungimine Valgevene territooriumilt

Venemaa territooriumile või kasvav piiriülene salakaubandus, mida ennetaks tõhusam piirikontroll.

Tõenäoliselt jätkab Venemaa pärast 2018. aasta presidendivalimisi survehoobade kasutamist ja kontrolli tugevdamist Valgevene majanduses, poliitikas, sõjanduses ja ühiskondlikus elus, kuna keeruline olukord Valgevene majanduses suurendab sisemist rahulolematust ja ebastabiilsust. Päevakorda tõusevad taas Valgevene strateegiliste ettevõtete müük Venemaale ja Vene sõjaväebaasi loomine Valgevene territooriumile. Rahva tooks tänavale pigem halvenev sotsiaalmajanduslik olukord, mitte killustunud opositsiooni üleskutsed.

Valgevene kui suveräänse riigi hääbumine kindlustaks Venemaa mõjusfääri Kesk-Euroopa riikide läheduses.

LUURE TERRITOOORIUMILT – OHT VÄLISMAALASTELE VENEMAAL

Venemaa luureteenistused otsivad süstemaatilisel võimalusi, kuidas Venemaa territooriumil välismaalasi värvata ja teiste riikide kohta informatsiooni koguda. Venemaale reisijatele tähendab see teatud riske.

Vene luureterminoloogia kohaselt kogub luureteenistus välismaal infot peamiselt nn legalresidentuuri ja illegaalse residentuuri kaudu. Esimesel juhul tegutsevad luurajad välisriigis oma kodumaad esindavate diplomaatidena ja neid kaitseb Viini konventsioon. Teise puhul esinevad luurajad välismaal ärimehed, teadlased, ajakirjaniku vm tegevusala esindajana. Diplomaatiline puutumatus neile ei laiene ja vahelejäämisel saavad nad karistada. Nii nn legalne kui ka illegaalne luuretegevus välismaal on ohtlik ja ressursimahukas.

Nagu kadunud Nõukogude Liidus eksisteerib nüüdses Vene Föderatsioonis eespool kirjeldatuga paralleelselt ka tei-

ne välisriikide kohta luureinfo kogumise meetod – nn luure territooriumilt. See tähendab, et välisriikide kohta ei koguta infot mitte nende riikide, vaid Venemaa territooriumil, ja mitte Vene luurajad ei sõida välismaale, vaid välismaalastega kohtutakse ja neid värvatakse Venemaal. See on oluliselt odavam, ohutum ja ka efektiivsem, kuna Vene luurajad saavad vahelejäämist kartmata töötada oma kodus, kus toimuvat on välisriikide vastuluureteenistustel palju keerulisem jälgida.

Kuna luurega territooriumilt seotud ohte Venemaal viibivatele välismaalastele on seni pigem alahinnatud, siis peame vajalikuks seda teemat oma avalikus ohuhinnangus lähemalt tutvustada.

KOLM OPERATIIVTÖÖTAJATE GRUPPI

Luuret territooriumilt teostavad Venemaal peamiselt kolm operatiivtöötajate gruppi:

VENEMAA
VÄLISLUURETEENISTUS

Venemaa Välisluureteenistuse (SVR) vastav valitsus, millel on organiseeriv ja koordineeriv roll, koostöös teiste SVR-i peakorterite üksustega

VENEMAA RIIKLIK
JULGEOLEKUTEENISTUS

Venemaa föderatsioonisubjektides (oblastites, kraides ja vabariikides) Venemaa Riikliku Julgeolekuteenistuse (FSB) regionaalvalitsuste luureosakonnad¹, koostöös teiste FSB üksustega

TEGEVRESERV

Tegevreserv ehk luureohvitserid, kes on lähetatud tööle Venemaa üleriigilistesse või regionaalsetesse asutustesse, ettevõtetesse ja organisatsioonidesse, millel on võimalus luua kontakte välismaalastega: riigiasutuste või ülikoolide välissuhete osakonnad; rahvusvaheliste sidemetega vabaühendused või neid rahastavad fondid; organisatsioonid, mis peavad sidet Vene kaasmaalastega välismaal; välisriikidega äri ajavad ettevõtted jne. Luureterminoloogias väljendudes kasutab ohvitser vastava institutsiooni töötaja katet. Selliste institutsiooni tavatöötajatega väliselt sarnaste ja katteks kasutatavale ametikohale vastavaid tööülesandeid täitvate ohvitseride tõeline identiteet (kuuluvus luureteenistuse koosseisu) ning ülesanded (allikate värbamine ja info hankimine välisriikide kohta) on hoolikalt varjatud. Tegelik või väljamõeldud institutsioonide katet võivad välismaalastega kontaktide loomiseks kasutada ka SVR-i valitsuse vastava osakonna ja FSB regionaalvalitsuste luureosakondade töötajad.

¹ Esimesed osakonnad tegelesid Nõukogude Liidu KGB regionaalvalitsustes traditsiooniliselt luurega ja nende tänapäevased ekvivalendid on FSB regionaalvalitsuste luureosakonnad. KGB Leningradi regionaalvalitsuse esimesest osakonnast sai alguse Venemaa praeguse presidendi Vladimir Putini luurajakarjäär.

Lisaks FSB-le ja SVR-ile tegelevad luurega territooriumilt, s.t üritavad Venemaa territooriumil luureinfo kogumise eesmärgil välismaalastega kontakte luua ka Venemaa Relvajõudude Kindralstaabi Luurepeavalituse (GRU) luureüksused. Peale luureüksuste koguvad Venemaa territooriumil infot oma ülesannetele vastavalt ka kõigi Venemaa eriteenistuste teised üksused.

Venemaa eriteenistuste ülesanne on välja selgitada riiki küllastavad välismaalased, kellel võiks olla juurdepääs teenistusi huvitavale poliitilisele, majanduslikule ja sõjalisele informatsioonile, luua nendega kontakt (esialgu tavaliselt mõnda katet kasutades) ja sobival juhul nad oma teenistusse värvata. Välismaalaste kõrval värvatakse kaastööle ka Venemaa kodanikke, kellel on võimalus hankida luureinformatsiooni välismaalt või aidata Vene luurajaid välismaalaste värbamisel. Lisaks luureinfo hankimisele on selle meetodiga värvatute, ajakirjanike ja poliitikute ülesandeks ka läbi viia mõjutusoperatsioonid – oma tutvusi kasutades ning meedia ja sotsiaalmeedia vahendusel levitada (des)informatsiooni, mis toetab Venemaa välispoliitilist kurssi ja diskrediteerib geopoliitilisi vastaseid.

VENEMAA ERITEENISTUSTE
ÜLESANNE ON VÄLJA
SELGITADA RIIKI KÜLASTAVAD
VÄLISMAALASED, KELLEL
VÕIKS OLLA JUURDEPÄÄS
TEENISTUSI HUVITAVALE
INFOLE, JA VÄRVATA NAD
OMA TEENISTUSSE.

Luurega territooriumilt info hankimises on oluline roll Venemaal toimuvatel suurtel rahvusvahelistel üritustel, nagu poliitilised ja majandusfoorumid, teaduskonverentsid, noorte festivalid ning spordivõistlused. Venemaal selliseid üritusi korraldades tavaliselt raha kokku ei hoita ja sinna koguneb tihti vastava valdkonna eliit kogu maailmast. See loob Venemaa eriteenistustele soodsa võimaluse sihtmärkide leidmiseks ja infohankeks.

Kuna Venemaa küllastajad peavad enne täitma viisa taotlemise ankeedi ja üritustel tavaliselt ka osaleja registreerimisankeedi, siis varustavad nad korraldajaid ja koos sellega ka Venemaa eriteenistusi ise potentsiaalsete sihtmärkide esmaseks selektsiooniks vajaliku informatsiooniga. Samuti on

Venemaa eriteenistustel võimalik eri institutsioonides „katte all“ töötavate ohvitseride või viimaste usaldusisikute kaasabil ise huvi pakkuvaid isikuid Venemaale kutsuda. Väliskülalised saavad sellistele üritustele tavaliselt ilma perekonnata, elavad hotellides ja tunnevad väljaspool ametlikke üritusi ennast vabamalt, mis muudab Venemaa eriteenistustel lihtsamaks nendega kontakti loomise, samuti juurdepääsu hankimise nende isiklikele esemetele, nagu telefonid ja arvutid. Heausksel Venemaa külastajal ei ole luureoperatsiooni algfaasis aimugi tema ümber tegelikult toimuvast.

Tähtsamate Venemaal toimuvate rahvusvaheliste ürituste puhul luuakse FSB operatiivstaap, millele võidakse allutada mitu tuhat operatiivtöötajat luure, vastuluure, terrorismivastase võitluse ja tehnilise toetuse (signaalluure ehk telefonide, interneti ja raadiosignaali jälgimine, varjatud jälitus jne) üksustest. Kuigi praeguses

pingelises rahvusvahelises julgeolekulukorras ei tohi alahinnata terrorismivastase võitluse ja ürituste turvalisuse tagamise tähtsust, pööravad Venemaa eriteenistused ürituste turvalisuse kõrval samavõrra tähelepanu ka luureinfo hankimisele väliskülalistelt.

Oluline on rõhutada, et luureterritoriumilt ei esine üksnes Moskvast, kuigi seal on välismaalaste ja Venemaa eriteenistuste töötajate kontsentratsioon kõige suurem, vaid ka Venemaa regioonides. See kehtib ka luureoperatsioonide kohta rahvusvahelistel üritustel, mis tihti toimuvad lisaks Moskvale ka teistes Venemaa suurlinnades või muudes selleks valitud kohtades.

Vene Föderatsiooni valitsusasutustes ja teistes välismaalastega suhtlevates institutsioonides töötab palju Nõukogude Liidu KGB-s välisluurega tegelenud esimese peavalitsuse või selle järglase SVR-i „endisi“ ohvitserid. „Endised“ on siin teadlikult

**TÄHTSAMATE VENEMAAL TOIMUVATE RAHVUSVAHELISTE
ÜRITUSTE PUHUL LUUakse FSB OPERATIIVSTAAP,
MILLELE VÕIDAKSE ALLUTADA MITU TUHAT
OPERATIIVTÖÖTAJAT.**

➔ *Peterburi rahvusvaheline majandusfoorum on üks kohti, kus rahvusvaheline äri kohtub Vene luurega.*

ALLIKAS: TASS/SCANPIX

jutumärkides. Kuigi avalikult väidetakse, et need ohvitserid on luureteenistusest erru läinud, äratab kahtlust, et nad töötavad endiselt ametikohtadel, mis eeldavad otsesest suhtlemisest välismaalastega või sellise tegevuse juhtimist. Lisaks neile „endistele“, kelle luurajakarjäär KGB esimeses peavalitsuses või SVR-is on nende avalikust CV-st teada või teiste riikide vastuluureteenistuste poolt paljastatud, leidub veel kümneid nooremaid ja madalamal ametipostil töötavaid „ametnikke“, kelle tegelik luurajaidentiteet on tuvastatud vaid luureinformatsiooni kogumise kaudu.

Selle peatükiga ei soovi me kutsuda välismaalasi üles Venemaa külastamist vältima ega tekitada neis paranoiat Venemaal viibimise ajal. Kuid juhime

siiski tähelepanu asjaolule, et Venemaal viibimine sisaldab endas teatud riske ning eriti poliitilisse, ühiskondlikku ja ärieliiti kuuluvad inimesed peaksid kriitiliselt analüüsima nendega Venemaal viibimise ajal toimunud intsidente, samuti isikuid, kes nendega tutvust otsivad. Suuremat tähelepanu tasub pöörata ka järelevalvele oma isiklike asjade, eriti sidevahendite ja arvutite üle. Samuti tahame rõhutada, et kahjuks on pilt Venemaa territooriumil varitsevatest luureohtudest tegelikkuses palju nüansirikam, kui on võimalik avalikus väljaandes kirjeldada. Kui Venemaal viibinul tekib kahtlus, et temaga võisid ühendust võtta Venemaa eriteenistuste töötajad, tasub ühendust võtta Kaitsepolitseiametiga.

ETTEPANEK ÄRIMEHELE EUROOPAST*

Ühest EL-i liikmesriigist pärit ettevõtja Hugo, kes nõustab elektroonikaseadmete tootja- ja müügifirma juhtkonda ekspordi küsimustes, käib regulaarselt Peterburis, kus asub ettevõtte Venemaa äripartneri kontor. Hugo on 45-aastane, abielus ja kahe lapse isa. Tema hobid on klassikaline muusika ja tennis. Noorena õppis Hugo vahetusüliõpilasena aasta Venemaa ühes tuntud kõrgkoolis ja valdab tänu sellele vene keelt.

Venemaa-visitide käigus sai Hugo senise äripartneri kaudu uue tuttava – Sergei. Tänu heale omavahelisele läbisaamisele ja ühisele hobile – tennisemängule – tekkis meestel sõprusuhe. Mõne aja möödudes hakkas Sergei tavapärase suhtlemise käigus ilmutama

suurt huvi Hugo ettevõtte tegevuse üksikasjade ja Euroopa-kontaktide vastu. Ärisaladuse konfidentsiaalsuse nõudega kursis olev Hugo vältis Sergeile oma ettevõtte kohta detailide avaldamist. Järgnevatel kuudel tekkisid Hugol Venemaale reisides probleemid piiri ületamisel. Lisaks tavapärasele dokumendikontrollile küsitlesid väidetavad piirivalvetöötajad Hugot piiripunkti eraldi ruumis põhjalikult eri teemadel, tundes muu hulgas huvi tema reisi eesmärgi ja detailide, töö ja eraelu ning

Venemaal ja mujal maailmas olevate kontaktide vastu. Iga kord vaadati põhjalikult läbi tema pagas. Kui Hugo Sergeile Venemaa piirivalvurite töö üle kurtis, pakkus viimane usalduslikult abi ja tegi ettepaneku kasutada selleks „tema tutvusi FSB-s“. Vastutasuks probleemi-de lahendamise eest palus Sergei Hugo abi „teatud informatsiooni hankimisel“ Hugo ettevõtte peakontorist. Hugo selle ettepanekuga ei nõustunud. Sergei andis mõista, et sellisel juhul võivad „Vene ametkonnad“ tekitada Hugole Venemaal tõsisemaid probleeme kui ebameeldivused piiril, kuid Hugo tegi näo, et ei saanud ähvardusest aru.

Järgmine kord, kui Hugo Peterburi lennuväljal maandus, teatati talle piiri-

ÄRISALADUSE KONFIDENTSIAALSUS- NÕUDEGA KURSIS OLEV HUGO VÄLTIS SERGEILE OMA ETTEVÕTTE KOHTA DETAILIDE AVALDAMIST. JÄRGNEVATEL KUUEL TEKKISID HUGOL VENEMAALE REISIDES PROBLEEMID PIIRI ÜLETAMISEL.

kontrollis, et tema viisa on tühistatud ja tal ei ole õigust Venemaale siseneda. Hugo on hädas Peterburi kesklinnas ostetud korteriga ja otsib uut tööd.

Hugo juhtum näitab, et äriajamine täna-sel Venemaal on riskantne. Isegi juhul, kui ise käitatakse täiesti korrektselt, võivad Venemaa eriteenistused ikkagi panna inimesed valiku ette, kas minna riigireetmisele või loobuda oma ärist.

* Juhtumiga seotud isikute julgeoleku huvides on nende nimesid ja teisi pisidetaile muudetud, kuid Venemaa eriteenistuste tegevusmustrit kirjeldus vastab tegelikkusele.

JALGPALLI MM VENEMAAL – PUTINI MAINEPROJEKT

14. juunist 15. juulini 2018 toimuvad üheteistkümnes Venemaa linnas jalgpalli maailmameistrivõistlused, kuhu korraldajad ootavad välismaalt kuni miljonit turisti. Vene võimud on pealtvaatajatele võistluste ajaks tühistanud viisanõude, kuid seda tingimusel, et neil on kaasas pass ja ametlik fännikaart. Viimast saavad taotleda MM-i ametlike piletite omanikud. Võistlusi võõrustavates linnades teevad julgeolekujõud ponnistusi selleks, et maandada terroriohtu ja hoida ära meelevaldusi. Samuti pööravad Vene eriteenistused mängude ajal suuremat tähelepanu Venemaad külastavatele isikutele.

Sarnaselt nelja aasta taguste olümpiamängudega Sotšis on tänavune suurvõistlus Venemaa jaoks hiiglaslik maineprojekt, mis peaks saatma maailmale selge sõnumi, et Venemaa on hoolimata sanktsioonidest hästi hakkama saanud ja suutnud välja murda rahvusvahelisest isolatsioonist. Ent nagu Sotši mängudki on MM-i korraldamine osutunud Kremlile oodatust kulukamaks ning seda on saatnud korruptsioonijuhtumid ja muud skandaalid. Enim pälvisid avalikkuse tähelepanu probleemid Peterburi nn superstaadioni ehitamisega, mis läks maksma üle 700 miljoni euro – umbes

kuus korda rohkem, kui algul plaaniti. 2016. aastal tuvastasid FIFA esindajad, et valmimisjärgus staadioni väljakukate ei vasta normidele, samuti leiti tõsiseid vigu katusekonstruktsioonis, nii et asjaolude kokkulangemisel oleks võinud ohtu sattuda pealtvaatajate turvalisus. Juhtunuga seoses esitati korruptsiooni-süüdistus Peterburi vastava valdkonna asekuubernerile – skandaali lai kõlapind ja märkimisväärne mainekahju ei võimaldanud toimunut maha vaikida.

2017. aasta kevadel jõudsid rahvusvahelisse meediasse Peterburi staadioni ehitusel kasutatud, peami-

selt Põhja-Koreast pärit võõrtöötajate äärmiselt rasked töö- ja elutingimused. Info levis Norra ajakirjandusse ning sealt edasi Norra, Rootsi, Taani ja Islandi jalgpalliliitudeni, kes tõstasid küsimuse FIFA-s. Asjaolude täpsustamise järel tunnistas FIFA president Gianni Infantino Põhjamaade jalgpalliliitude presidentidele saadetud kirjas, et ehitustöödel on esinenud töötajate kuritarvitamist. Probleeme on olnud ka teiste staadionitega. Näiteks Kaliningradis otsustati see ehitada soostunud jõesaarele, mille täitmisele liivaga kulutati miljardeid rublasid.

Jõesaarele ehitatud jalgpallistaadion Kaliningradis.

ALLIKAS: REUTERS/SCANPIX

MÕJUTUSTEGEVUS

Kuigi 2017. aastal paljastati Venemaa sekkumine mitme riigi siseasjadesse, ei ole see heidutanud Kremlit ette võtmast uusi operatsioone ja 2018. aasta tuleb Venemaa mõjutustegevuses vähemalt sama aktiivne nagu siiani.

Vene eriteenistuste jaoks on mõjutustegevus odav, tõhus ja sissetöötatud relv. Võimekus infosõja valdkonnas kasvab (vt lisalugu infosõjaüksustest) ning juba praegu ollakse vajadusel valmis laiaulatuslikumaks desinformatsioonioperatsiooniks.

Venemaa jätkab varjatud sekkumisega Lääne demokraatlike otsustusprotsesside mõjutamist, eriti nendes EL-i liikmesriikides, kus 2018. aastal toimuvad valimised. Kreml usub, et lääneriikides segaduse tekitamine annab Venemaale suurema tegutsemisvabaduse ja suurendab mõjuvõimu.

Venemaal usutakse üha laiemalt, et riik on sunnitud pidama varjatud poliitilist võitlust kogu läänemaailmaga, ning sellisest enesepettusest kannustatuna laiendatakse järk-järgult mõjutustegevust ja infosõjavõimekust. See tähendab veelgi enam valeinformatsiooni ja üha rohkem katseid värvata Lääne poliitikuid, ärimehi ja arvamusiidreid.

Vene sõjaväeluure Montenegro operatsiooni järelkaja ja lääneriikide valimistesse sekkumine on head näited, kuidas Kreml on paljastatud ning kuidas paberil hulljulgelt edukana paistnud operatsioonid tegelikus elus soovitud vastupidise tulemuse annavad.

USA presidendivalimiste järel on teadlikkus Kremli tegevusest Läänes oluliselt kasvanud. See pole Venemaad aga heidutanud ja ta jätkab oma õõnestustööd – häkkimist, lekitamist või valeinfo levitamist –, toetades sel moel valimistel Kremli jaoks sobivaid Euroopa poliitikuid. 2017. aastal täheldati „Moskva kätt“ muljet avaldavas hulgas lääneriikides: USA, Suurbritannia, Saksamaa, Prantsusmaa, Hispaania, Holland, Norra, Taani, Rootsi, Bulgaaria, Montenegro ja Malta. Eriti tuleb tähele panna Moskva katseid Itaalia sisepoliitika suunal. Itaalia valdavalt põhjapiirkondade poliitikuid ja ärimehi on juba 2014. aasta Krimmi referendumist saadik mahitatud tegut-

Vene eriteenistused otsivad aktiivselt Euroopa Parlamendi saadikuid, kes võiksid mõjutada Euroopa otsustusprotsesse.

ALLIKAS: REUTERS/SCANPIX

sema Kremli hüvanguks nii kodumaal kui ka okupeeritud Ukrainas.

Eesti, Läti ja Leedu puhul näeme 2018. aastal Kremli propagandamasina püüdeid omariikluse 100. aastapäeva tähistamise sündmusi pisendada ja mustata (vt lisalugu). Kindlasti pakuvad Venemaale suurt huvi ka sügised Läti parlamendivalimised. Inforünnakud NATO liitlasvägede vastu Eestis, Lätis ja Leedus jätkuvad vähemalt sarnasel tasemel 2017. aastaga.

Kreml ei ole kaotanud lootust tekitada endale meelepärast geopoliitilist olukorda Ukrainas. Putini režiimi plaan on hoida Läände lõimuda püüdvat

Ukrainat pidevas poliitilises kriisis. Sihipäraselt jätkatakse varjatud mõjutamist oblastite poliitikas, meedias ja rahvasaadikute hulgas ning püütakse õhutada autonoomianõudlusi eelkõige riigi lääneoblastites. Ukraina olukorra mõjutamiseks on nii riigi sees kui ka väljaspool järjepidevalt arendatud mõjuagentide võrgustikku, mille liikmed aeg-ajalt kas Krimmi toetuseks või Ukraina riigi vastu sõna võtavad. Needsamad mõjuagentid tõttaks esmajärjekorras avalikult toetama ka Kremli mahitatud autonoomianõudlusi. Mida laiemaks muutub Kremli heaks töötav mõjuagentide võrgustik, seda raskem on selgeks teha, kas mõni

poliitiline algatus on siiras või Kremlist saadud varjatud ülesanne.

Venemaa rahastab, laiendab ning kasutab oma mõjuagentide võrgustikku aktiivselt Euroopa otsusprotsesside häirimiseks ja mõjutamiseks. Vajadusel ollakse valmis neid mobiliseerima ka Kremli sisepoliitika toetuseks kodu- ja publiku jaoks. Tavaliselt värvatakse mõjuagent Venemaa pinnal, üldiselt eelneb sellele kutse mõnelt Vene poliitikult või Kremliga seotud äri- mehelt. Aktiivsed mõjuagendid käivad Venemaal regulaarselt ning põhjendavad neid reise mõne avaliku üritusega või sellega, et kohtuvad Riigiduuma komisjoni või lihtsalt saadikute, Ühtse Venemaa poliitikute või ka näiteks radikaalse Liberaaldemokraatliku Partei esindajatega. Moskva küllastuste eest makstakse tasu sularahas, tihti on summa üsna tagasihoidlik ega tohiks olla piisavalt motiveeriv. Mõjuagentide igapäevaseks menetlemiseks võidakse kasutada Euroopas resideerivat akti-

visti ehk koordinaatorit, kes, olemata küll Venemaa kodanik, on ära teeninud Kremli usalduse. Üldiselt suhtlevad värvatud mõjuagendid Vene poolega Euroopas viibiva isiku vahendusel, kelle ülesanne on vahendada Moskvast Läände liikuvaid ülesandeid ning pakkuda nende eest tasu. Regulaarne ülesannete täitmine tekitab olukorra, kus värvatud mõjuagendid on juba ise huvitatud lihtsast rahateenimisest ja pakuvad Moskvale projekte välja. Eriti otsitakse vastutulelikke Euroopa Parlamendi saadikuid, kuid ära ei öelda ka riigitasandi ja kohalike omavalitsuste poliitikutest. Lisaks üksikisikute värbamisele on Moskva eesmärk saavutada mõjuvõim ka erakondade Venemaasse suhtumise üle ning selleks kultiveeritakse nii erakonna juhtkonda kui ka lihtliikmeid, kelles nähakse tulevasi juhte ja arvamusiidreid. Neile korraldatakse kõrgetasemelisi kohtumisi Moskvast või ka näiteks Sočas.

(JÄTKUB LK 48)

**AKTIIVSED MÕJUAGENDID KÄIVAD VENEMAAL
REGULAARSELT NING PÕHJENDAVAL NEID REISE MÕNE
AVALIKU ÜRITUSE VÕI KOHTUMISEGA.**

NATO VASTU SUUNATUD INFOSÕJAÜKSUSED

Kreml usub, et globaalse poliitilise võimuvõitluse otsustab informatsiooniline üleolek. Vene Föderatsiooni Relvajõudude kindralstaabi ülema Valeri Gerassimovi doktriin näeb ette pideva informatsioonilise vastasseisu, tegemata vahet rahu- ja sõjaajal.

Juba 2015. aasta novembrist on avalikult teada, et Lõuna sõjaväeringkonnas loodi eraldi üksusena infosõjakeskus. Aasta hiljem moodustati infosõja pidamiseks igasse Vene Föderatsiooni Relvajõudude sõjaväeringkonda infosõjaüksused, sh Eestiga piirnevasse Lääne sõjaväeringkonda. Sellest tulenevalt on Vene relvajõud juba praegu ka teiste riikidega alustanud sarnast infosõda, mida on juba aastaid pidanud Ukraina vastu.

Lääne sõjaväeringkonna peamine vastane on NATO ja selle liikmesriigid. Arvestades, et Vene relvajõud peavad Gerassimovi doktriini järgi teiste riikidega pidevat infosõda, võime ka 2018. aastal eeldada nii Eesti- kui ka laiemalt NATO-vastaseid info- ja psühholoogilisi operatsioone, mis võivad väljenduda mh liitlassõdureid või Eesti elanikke diskrediteeriva valeinfo levitamises.

Infosõjakeskuste tegevuse eesmärk kõige üldisemalt on vastase vastupanu õõnestamine enne sõjalist konflikti ning infoväljal domineeriva positsiooni hoidmine konflikti ajal. Täpsemalt püüavad keskused info- ja

psühholoogiliste operatsioonidega diskrediteerida vastase poliitilist juhtkonda, tekitada usaldamatust vastase kaitseväge juhtkonna vastu, luua vastase riigist ja ühiskonnast negatiivset kuvandit liitlaste seas ja Venemaal, õõnestada vastase relvajõudude mainet tsiviilelanike hulgas, demoraliseerida vastase sõdureid ja tsiviilelanikke. Selleks on vaja nii enda loodud meediumide kui ka Vene riikliku massimeedia positsiooni vastase riigis tugevdada ning konfliktiolukorras domineerida meediasfääris. Selles ei puudu ka otsene diversioonelement, sest inforuumis domineerimiseks on vaja vastase kommunikatsioonitaristu üle võtta või hävitada. Infosõja rakendamiseks loovad keskused n-õ spetsiaalseid materjale. Need on võimalikult suurt huvi tekitavad väljasmõeldised, mida levitatakse vastase elanikkonna, kaitseväelaste, otsustajate ja ka liitlaste seas. Desinformatsiooni levitamiseks kasutatakse internetis uudisteportaale, videoportaale, sotsiaalmeediat, aga ka traditsioonilist meediat nii vastase riigis kui ka Venemaal. Massilise inforünnaku kõrval võidakse rünnata ka konkreetsemaid isikuid ja organisatsioone. Näiteks võivad infosõjaüksused jälgida vastase kaitseväelasi eelkõige sotsiaalmeedia kaudu ning kaardistada nende suhtlusringkonda. Seejärel kasutatakse nii mobiiltelefonidele sõnumite saatmist, telefonikõnesid lähedastele, ähvardusi ja meelitusi, või edastada valeinfot sotsiaalmeedia konto või e-posti kaudu.

AJALOOMOONUTUSED KREMLI MÕJUTUSTEGEVUSES

2018. aastal tähistavad Eesti, Läti ja Leedu oma iseseisvuse sajandat juubelit. Kremli sõnumeid levitavad ajaloo-propagandistid ja pseudomõttekojad püüavad neid sündmusi igati pisendada ja mustata. Üks esimesi märke 2018. aastaks kavandatud informatsioonilise mõjutamise kampaaniast oli 24. oktoobril 2017 Peterburis toimunud konverents „Sõjad ja revolutsioonid 1917–1920: Soome, Eesti, Läti ja Leedu riikluse sünd“. Korraldajateks olid Venemaa Presidendi Administratsiooni koordineeritud Venemaa Balti Uuringute Assotsiatsioon ja Kremli veelgi ambitsioonikam tööriist, Gortšakovi-nimeline avaliku diplomaatia toetusfond. Aktiivselt otsitakse Balti riikidest ajaloolasi, kes oleksid valmis oma osalemisega legitimeerima Kremli propagandat Eesti, Läti ja Leedu suunas. Seejuures tuleb arvestada, et Venemaa ei taotle sisulist dialoogi ega diskussioone, s.o platvormi loomist akadeemiliseks läbikäimiseks, vaid püüab lihtsalt ära kasutada kujuteldava vastaspoole esindajaid.

Kreml ei ole ühemõtteliselt hukka mõistnud nõukogude režiimi inimsusvastaseid kuritegusid Venemaal ja teistes riikides ning püüab tundlike ajaloosündmuste käsitlemist

Praeguste otsustajate kõrval pööratakse tähelepanu ka potentsiaalsele tulevastele liidritele. Et kasutada ära ja värvata lääneriikides elavaid aktiivseid noori, kasutatakse nn noortefoorumeid. 2017. aasta noortefoorumite kulminatsioon oli oktoobris, kui Venemaa korraldas kümnetele tuhandetele noortele, sh EL-ist, XIX

rahvusvahelise noorte ja üliõpilaste festivali Sotšis. Nii Sotši kui ka teiste sarnaste ürituste kavasse on pigitud ekskursioone ja muud atraktiivset meelelahutust. Programmi põhiohk on aga loengutel, kus osalejatele sisendatakse Kremli nägemust rahvusvahelistest suhetest ja Venemaa „kangelaslikust ajaloost“, kus

← *Venemaa Välisluureteenistuse direktor Sergei Narõškin (vasakult teine) juhatamas Lenfilmi studio koosolekut Ajalooühingus.*

ALLIKAS: TASS/
SCANPIX

nagu nõukogude ajalgi suunata riigiasutuste, sh eriteenistuste abil. Näiteks suure osa 1917. aasta revolutsioonidele pühendatud sündmuste koordineerimisest tegi Putin üles-

andeks Venemaa Ajalooühingule, mida juhib Venemaa Välisluureteenistuse direktor Sergei Narõškin. Venemaa praegusele võimuladvikule ohtlikke endeid pakkuvate revolutsioonide aastapäevadest on endiselt palju olulisem NSV Liidu „suure võidu“ ehk Teises maailmasõjas toimunud impeeriumi taastamise propageerimine. Kunagi okupeeritud ja/või Nõukogude Liidule allutatud naaberriigid on Kremli arvates endiselt osa Venemaa õigustatud huvide sfäärist ja teiste riikide venekeelsed elanikud „Vene maailma“ nimelisest väljamõeldisest.

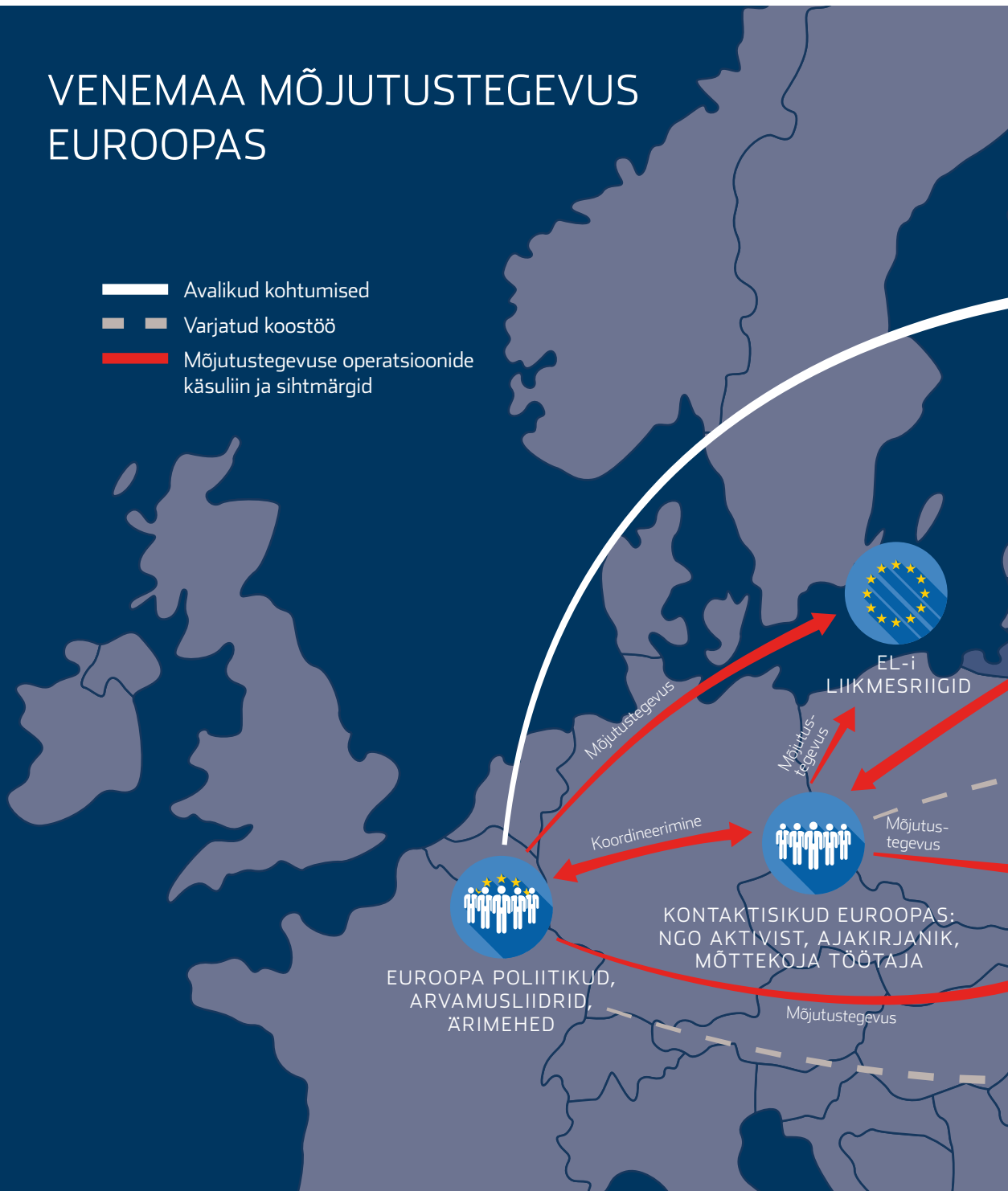
Üks uuemaid näiteid Teise maailmasõja teemaatika Kremli propagandavankri ette rakendamisest on president Putini juhitud organiseerimiskomitee *Pobeda 2017*. aasta aprillis kinnitatud ajalooteemalise mõjutustegevuse aktiveerimise pakett, millega püütakse 2018. aastal nii konverentside, näituste kui ka veteranide koostöö kaudu levitada Kremli arusaama Teisest maailmasõjast. Komitee koosseisu kuulub ka FSB juht Aleksandr Bortnikov.

Venemaa on vabastaja ja peamine (kui mitte ainus) rahu eest võitleja. Kunagi ei jäeta lisamata, et võitlus fašismiga pole lõppenud, vaid jätkub nt Balti riikides. Üritus Sotšis oli kõige suurejoonelisem, kuid väiksemaid foorumeid on toimunud ja toimub edaspidi nii Venemaal kui ka Euroopa riikides. Alati on need saatkondade või kattena

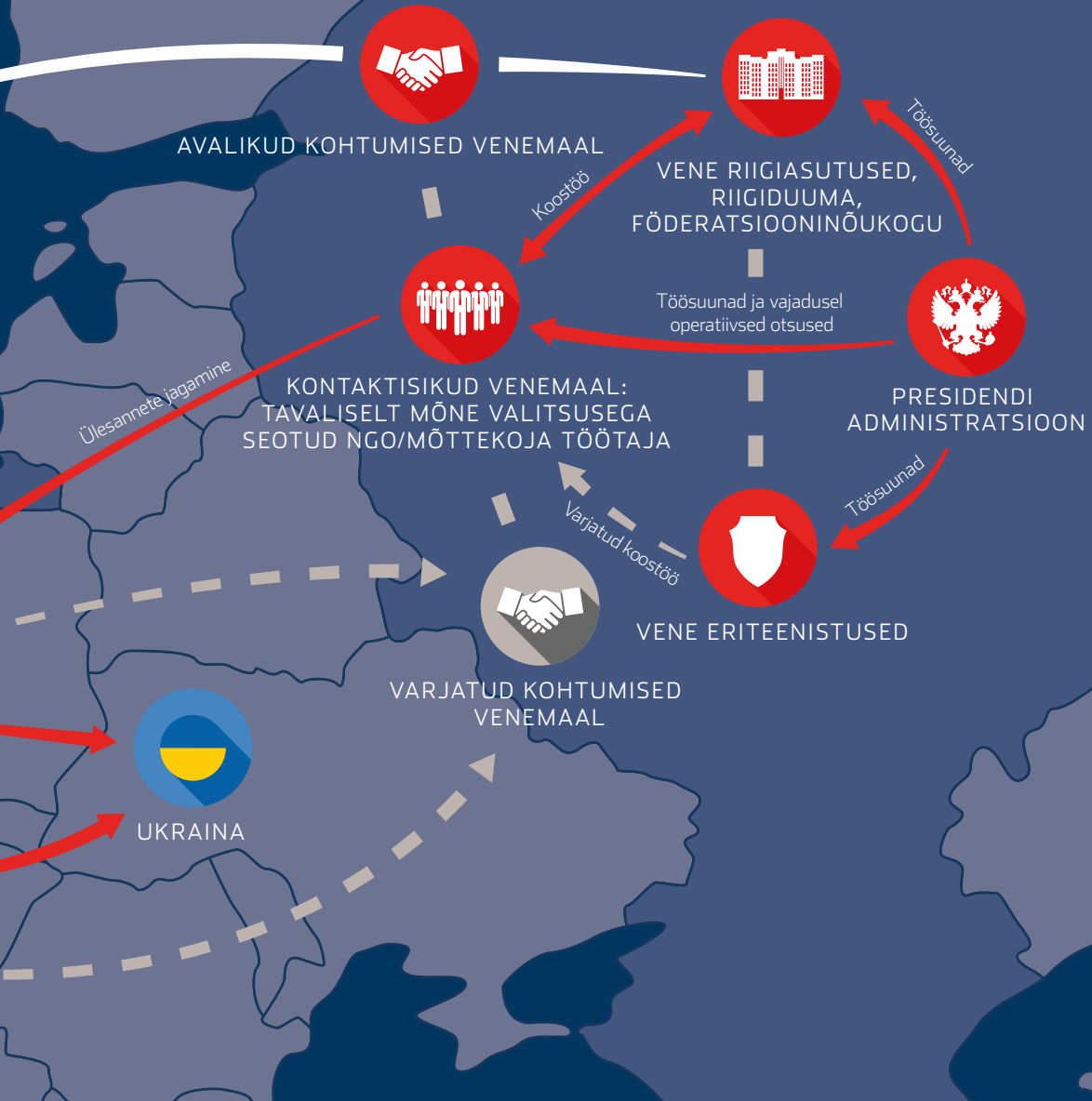
kasutatavate nn vabaühenduste kaudu seotud Kremliga, eelkõige Presidendi Administratsiooniga. Foorumite korraldamises osalevad Vene eriteenistused koguvad pahaaimamatute noorte kohta põhjalikke andmeid ning püüavad silma jäänud aktiviste hiljem värvata.

VENEMAA MÕJUTUSTEGEVUS EUROOPAS

- Avalikud kohtumised
- - - Varjatud koostöö
- Mõjutustegevuse operatsioonide käsuliin ja sihtmärgid

Euroopa poliitikute kõrgetasemelised kohtumised Vene esindajatega, valimisvaatlustel osalemine Vene organisatsioonide vahendusel, rahvusvaheliste konverentside külastamine Venemaal; samal ajal varjatud kohtumised Vene kontaktisikutega.

KÜBEROHUD

2017. aasta näitas, et küberdomeenist lähtuva ründe oht lääneriikidele kasvab ning et suur osa kuritahtlikust kübertegevusest tuleb Venemaalt.

Putini režiimi jaoks on küberoperatsioonid odav ja kergesti kasutatav vahend enda huvide teostamiseks.

See on relv, mida kasutatakse nii riigi sees opositsiooni vaigistamiseks kui ka riigist väljaspool rahvusvaheliste organisatsioonide ja teiste riikide vastu. Selles tegevuses osalevad ka seltskonnad, kellel pealtnäha puudub seos riigiga, nagu häkkerid, internetitrollid ja küberkurjategijad, kuid kellel on tegelikult Vene infosõjapidamises keskne roll.

Aastatega on Venemaa oma kübervõimekuse arendamiseks üksjagu investeerinud. Venemaal on militaar- ja luurevaldkonna kübertegevust peetud sama tähtsaks kui konventsionaalse

sõja võimekust. Nii on Venemaa aastatega saavutanud taseme, kus ta on küberluure vallas üks maailma juhtivaid tegijaid. Lisaks Venemaa küberluurele tuleb olla tähelepanelik ka Põhja-Korea lunavara- ja finantskelmuste ning Hiina tööstusspionaaži suhtes.

VENEMAA KÜBEROPERATSIOONID

Möödunud aastal said palju tähelepanu Vene päritolu kinnisründeohud ehk APT-d (ingl *Advanced Persistent Threat*). Need on pikaajalised, hoolikalt sihitud küberoperatsioonid, mille käigus ründajad kombineerivad mitut tehnikat, et sihtmärgi kohta vajalik info kätte saada. Seesugused operatsioonid on keerukad ja ressursimahukad,

VE NE APT-DE EHK KINNISRÜNDEOHTUDE TAGA ON ENAMASTI RIIKLIKUD HUVID JA TÄIDEVIIJAD.

mistõttu ei ole need väiksematele grupeeringutele või üksikuritajatele enamasti jõukohased. Seetõttu on kinnisründeohtude taga enamasti riiklikud huvid ja täideviijad.

Vene küberrühmitustel, nagu GRU-ga seotud APT28 (Sofacy / Fancy Bear), FSB-ga seotud SNAKE (Turla) ning FSB ja SVR-iga seostatav APT29 (Cozy Bear / The Dukes), on kindel koht Putini režiimi mõjutusvahendite tööriistakastis. Tegemist on Venemaa pikaajsete ja kindlasuunaliste küberoperatsioonidega, mis lähtuvad Venemaa huvidest ja eesmärkidest. Head näited seesuguste rünnete kasutamisest poliitilisel eesmärgil on GRU küberoperatsioonid Maailma Antidopingu Agentuuri (WADA) vastu 2016. aasta septembris ja Rahvusvahelise Olümpiakomitee (ROK) vastu tänavu jaanuaris. Suure tõenäosusega olid need ajendatud Vene sportlasi puudutanud ulatuslikust dopinguskaandalist, mistõttu polnud Venemaa motivatsiooni selle tegevuse elluviimiseks ja seeläbi WADA ja ROK-i diskrediteerimiseks tarvis kaugelt otsida.

Vaatamata sellele, et Vene eriteenistuste küberoperatsioonid on tehniliselt kõrgel tasemel ja oma jälgi suudetakse peita, on märke, mis ei jäta kahtlust operatsioonide päritolu suhtes. On näha, et tegutsetakse regulaarselt Moskva ja Peterburi ajavööndite töötundidel, peetakse kinni riiklikest puhkepäevadest ning tegevusjälgedest võib tihti leida vihjeid vene kirjakeelele ja sõnavarale. Ka operatsioonide sihtmärkide valik, rünnakuvõtted ja tegevuste pikaajalisus vastavad sageli Vene Föderatsiooni eriteenistuste luureinfo vajadustele.

KES ON KES VENEMAA KÜBERLUURES?

Küberluure kui distsipliin on Venemaal võrdlemisi vana. Juba KGB-l olid oma aja kohta ühed paremad tehnilised vahendid Lääne järele luuramiseks. Toonane signaalluure hõlmab paljuski seda, mida tänapäeval seostame sõnaga „küber“.

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist jagati KGB signaalluure ülesanded kolme Vene eriteenistuse vahel, need on föderaalne julgeolekuteenistus FSB, välisluureteenistus SVR ja föderaalne kaitseteenistus FSO. Sellele lisaks on

laialdased volitused küber- ja signaalluuret teha Vene sõjaväeluurel GRU.

Anname ülevaate nende nelja asutuse rollist Vene küberluures.

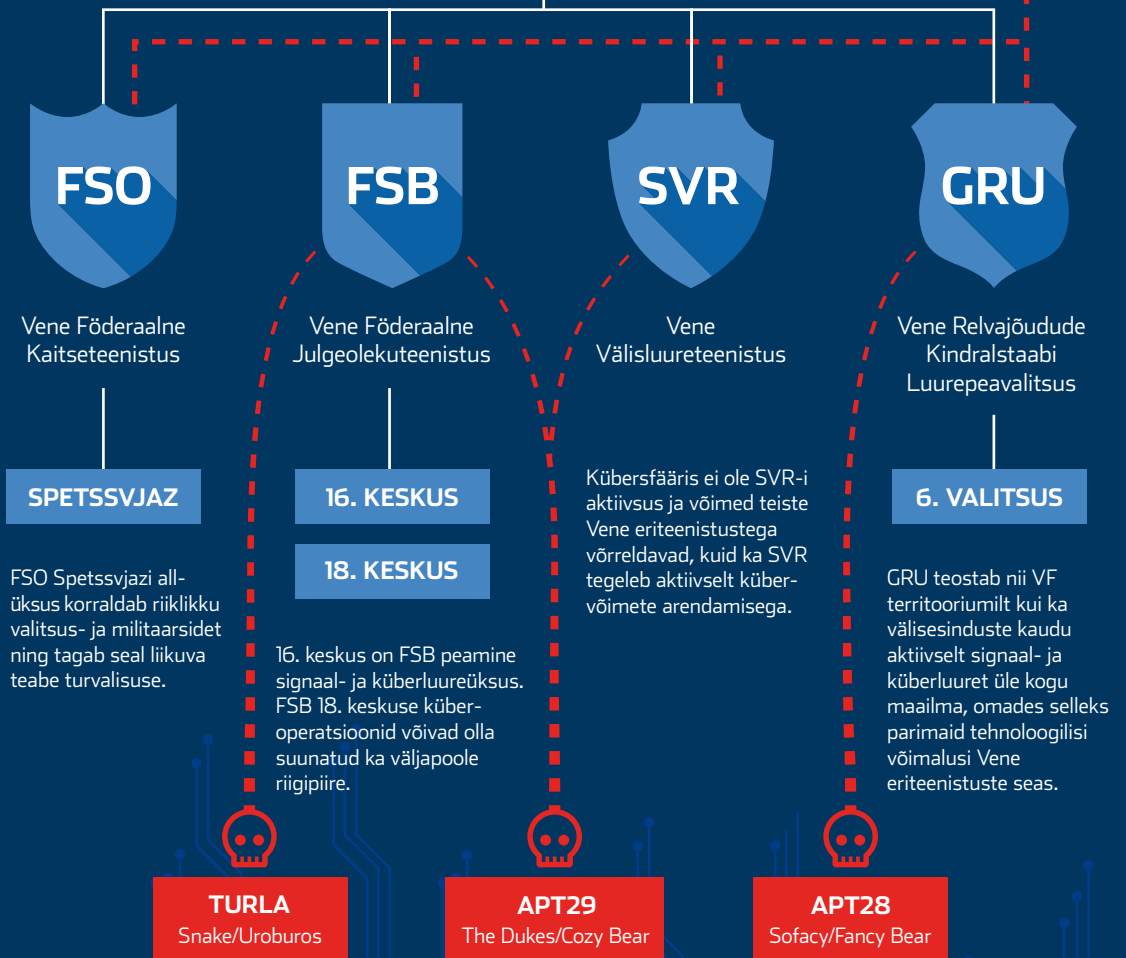
FSB

Venemaa Föderaalset Julgeolekuteenistust ehk FSB-d saab pidada KGB kõige otsesemaks järeltulijaks. FSB ei tegutse ainult vastuluures, vaid jälgib ka Vene inforuumi ja tegeleb selle järelevalvega. Küberdomeenis on FSB küllaltki võimekas ja lisaks riigisisesele kübertegevusele võidakse koordineeritult Vene välisluurega viia läbi operatsioone ka välismaal. FSB ülesandeks on tagada infojulgeolek Venemaal, mille tarvis on FSB-l lubatud pealt kuulata telefoniliine ning jälgida e-posti ja andmeliiklust riigi sees. Selleks kasutatakse laiaulatuslikku infoliikluse jälgimise ja filtreerimise süsteemi SORM, millega peavad liituma kõik Venemaal tegutsevad sideteenuste pakkujad. Süsteemi täiendatakse pidevalt, kuid teenusepakkujad peavad seonduvad kulutused ise katma. Aktiivselt tehakse koostööd ka Vene massikommunikatsiooni järelevalveorgani Roskomnadzoriga ja siseministeeriumi küberkuritegevusega võitlemisele orienteeritud K-valitsusega.

KES ON KES VENEMAA KÜBERLUURES?

KÜBERKURJATEGIJAD
JA NN HÄKTIVISTID

APT - ingl k *Advanced Persistent Threat* – pikaajaline, sihikindel ja hoolikalt varjatud küberluuretegevus kindla sihtmärgi kohta info hankimiseks. Eesti k kinnisründeoht.

FSO

Venemaa Föderaalne Kaitseteenistus ehk FSO päris KGB-lt mitu arvutivaldkonna võtmefunktsiooni ja -kohustust (nt GAS Vyborny valimissüsteemi ja seal sisalduva info turbe tagamine). FSO ülesanne on ka tagada krüpteeritud sideühendus nt Kremli ja Venemaa sõjaväeringkondade staapide vahel, mis läbi on neil suur kontroll riigi olulise info üle. Varem Vene Föderatsiooni valitsusside asutuse FAPSI ja põgusalt FSB all olnud Spetsssvyaz kuulub FSO alla alates 2004. aastast ning mängib tõenäoliselt suurimat rolli teenistuse küberpädevuse arendamisel. Spetsssvyaz hõlmab allharusid, mis tegelevad valitsusside ja eespool

mainitud eraldiseisva turvatud militaarside korraldamisega Venemaal. FSO ülesandeks on ka riiklikes infovahetuskanalites liikuva teabe ja selleks kasutatavate tehniliste lahenduste turvalisuse tagamine.

SVR

Kuigi Vene Föderatsiooni välisluureteenistuse ehk SVR-i töö põhineb valdavalt inimluurel ning selle kübervõimed ja -aktiivsus ei ole võrreldavad FSB ega GRU-ga, teeb ka SVR küber- ja signaalluure alal koostööd teiste Vene eriteenistustega. SVR-i fookus on eelkõige strateegilise luureinfo kogumisel (vastase võimed, arengud, plaanid ja kavatsused).

GRU-L ON KÜBER-
OPERATSIOONIDE
TÄIDEVIIMISEKS VENE
ERITEENISTUSTE SEAS
TÕENÄOLISELT PARIM
VÕIMEKUS.

GRU

Vene Föderatsiooni Relvajõudude Kindralstaabi Luurepeavalitsus ehk GRU pole ainsana siin loetletud Vene eriteenistustest KGB otsene mantlipärija. Oma tegevuses raken-dakse sisuliselt kõiki luuredist-sipliine, sh küber- ja signaalluuret. Kuues valitsus, mida võib lugeda GRU signaalluure juhtorganiks, tegeleb Vene riigi territooriumil paik-nevate üksuste ja VF välisesinduste kaudu signaalipüügiga üle kogu maailma. Alustades signaalluure ja elektroonilise luure (ELINT) distsip-liinide aktiivsest rakendamisest ning lõpetades krüptoloogia-alaste os-kuste ja lahenduste arendamisega, on neil erinevate luureoperatsioonide täideviimiseks Vene eriteenistuste seas tõenäoliselt parim tehnoloogili-ne ja operatsiooniline võimekus.

VENE KÜBERLUURE NÄIDE

Mõne aasta eest tuvastas Välisluureamet (VL) ühe Vene eriteenistustega seotud küber-rühmituse Euroopa Liidu liikmesriikide vastu suunatud andmepüügirünnaku ettevalmis-tamise ja elluviimise. VL-i vastuoperatsiooni käigus tehti kindlaks nii ründaja huviobjektid, tööaeg Lääne-Venemaa ajavööndis kui ka omastatud teave, mille vastu huvi tunti. Tegemist oli pikaajalise ja mastaapse ope-ratsiooniga. Peamiseks sihtmärgiks olid ühe EL-i liikmesriigi diplomaadid, kellele saadeti pahavaraga varustatud e-kirju. Ohvritelt koguti kõikvõimalikke andmeid: dokumente, meediafaile, isikuandmeid, talletati ekraani-pilte, paigaldati klahvinuhke ehk *keylogger*'eid jne. Riigile kui rünnaku sihtmärgile tekitatud kahju võis lugeda suurusjärgus 80 000 omastatud faili aastas, mida mahu järgi oli üle 20 GB. Sellest tulenevalt on igati tõenäoline, et ründajal oli aasta jooksul ülevaade riigi diplomaatilisest suhtlusest.

Kuigi rünnaku ohvreid oli ka Eestis, siis tänu aktiivsele riigisisesele ja rahvusvahelisele koostööle suudeti suuremat kahju vältida ning vastavaid ametkondi õigel ajal teavitada. Praegu võib öelda, et olukorda oleks oluli-selt leevendanud tõhusam küberhügieen ja küberohtude teadvustamine. Küberluure siht-märgiks ei ole ainult tööarvutid ja ametialased postkastid, samaväärselt oluliseks ja tõhu-saks peetakse ka inimeste isiklikke e-posti aadresse, arvuteid ning üha enam mobiil- ja nutiseadmeid.

TERRORISM EUROOPAS

Terrorioht püsib suur arvuka moslemikogukonnaga Euroopa riikides, samuti Süüria ja Iraagi geograafilise läheduse, Euroopasse naasvate nn Islamiriigi (IS) võitlejate ja IS-i agressiivse propaganda tõttu.

Möödunud aasta tõi IS-ile suuri tagasilööke, nii kaotatud territooriumi kui ka vähenenud toetuse kujul. Kui 2012. aastast alates läks Süüriasse ja Iraaki võitlema hinnanguliselt kuni 40 000 välisvõitlejat enam kui sajast riigist, siis tänaseks on nende arv oluliselt vähenenud. Kuvandile pole hästi mõjunud ka sõjakoldest naasnud ja avalikkuse ette astunud võitlejad, kes igatsesid taga oma senist elu Euroopas. Paraku, võttes arvesse välisvõitlejate suurt hulka, leidub piisavalt ka neid isikuid, kes soovivad

võitlust jätkata. IS-i kui territooriumit kontrolliva organisatsiooni kadumine Süürias ja Iraagis ei too esialgu endaga kaasa terroriohu märkimisväärset vähenemist Euroopas.

Euroopa riikidele kujutavad erilist ohtu välisvõitlejad, kes võivad tulla põgenikena Euroopasse kas omal initsiatiivil või IS-i käsul. Siinkohal on suurim probleem IS-i võimalik seotus kurtide võrgustikega, kes illegaalset immigratsiooni korraldavad.

Kasvav trend IS-i propagandas on naiste ja laste õhutamise terrori-

rünnakutele. Seda ajendab tõenäoliselt lootus, et nais- või lapsterrorist saaks meedias laiaulatuslikumat tähelepanu, samuti pragmaatiline eeldus, et naised ja lapsed läbivad lihtsamalt EL-i migratsioonikontrolli.

Territooriumi kaotuse tõttu toimus juba 2016. aasta maikuu IS-i retoorikas oluline muutus. Võitlejaid manitsetakse kannatlikkusele ja sihikindlusele ning õhutatakse hindama mitte territooriumi, vaid igaühe isiklikku panust võitlusesse. Propaganda abil panustatakse seejuures ka selliste rünnakute

← 7. aprillil 2017 Stockholmi kesklinnas ärandas 39-aastane Usbekistanist pärit Rahmat Akilov veoauto ja sõitis sellega rahva hulka. Hukkus viis ja vigastada sai 15 inimest.

ALLIKAS: REUTERS/SCANPIX

inspireerimisele, mida viivad läbi nn üksikud hundid, mis on organisatsioonile ka varem edu toonud ja on IS-i kui brändi säilimiseks eluliselt vajalikud.

Religioosse ekstremismi leviikut Euroopasse soodustab lisaks Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas (Liibüa) jätkuvatele relvastatud konfliktidele, mille lõppemist lähiajal ette näha ei ole, ka asjaolu, et maailmas leidub jätkuvalt riike, kus valitsustel puudub kontroll kas osa või enamiku oma territooriumi üle. Nn läbikukkunud riigid on ohtlikud nende seoste tõttu usuäärmusluse, rahvusvahelise kuritegevuse ja terrorismiga.

Terrorismiohu üldine tase Euroopas püsib kõrge ja rünnaku toimumise tõenäosus on suur eelkõige riikides, kus eksisteerib märkimisväärne islamikogukond. Tuleb aga arvestada,

↑ 18. augustil 2017 pussitas 22-aastane Maroko päritolu Abderrahman Bouanane Soomes Turu kesklinnas kümme inimest, kellest kaks surid saadud vigastustesse.

ALLIKAS: SCANPIX

et terroristid on oma olemuselt enamasti oportunistid ja valmis võimaluse avanedes sooritama terrorirünnakuid ka mujal. Võrreldes al-Qaida tuumikust ja viimase sõsarorganisatsioonidest lähtuva ohuga muutis IS islamiterrorismi ohu palju akuutsemaks, palju vähem valivaks nii sihtmärkide kui ka elluvijate osas. Arvestades IS-i pretseedenditult edu võrreldes oma eel-

Kuna ebaseaduslike relvade ja lõhkeainete kasutamine on Euroopa õiguskaitseorganite ja julgeolekuteenistuste töö tulemusena aina raskem, jagatakse juhtnööre kergesti kättesaadavate vahendite (nagu sõidukiga rahva hulka sõitmine, külmrelvaga avalikus kohas inimeste ründamine jmt) kasutamiseks terrorirünnaku toimepanemisel, samuti peroksiidipõhise (TATP) lõhke-seadeldise valmistamiseks. Seda lõhkeainet kasutati näiteks novembris 2015 Pariisis, märtsis 2016 Brüsselis ning 2017 mais Manchesteris ja septembris Londonis Parsons Greeni metroojaamas toimunud rünnakutes. Samuti kavandati TATP-d kasutada Barcelonas 2017 augustis toimunud rünnakus.

käijatega ning asjaolu, et IS suutis välja kuulutada kalifaadi Süürias ja Iraagis ning seda teatud aja jooksul ka tegelikult hallata, on selge, et järgmised islamiterroristide põlvkonnad vaatavad eelkõige just IS-i kui eeskuju poole ja üritavad IS-ile edu toonud taktikat ellu rakendada.

PÕHJA-KOREA RELVAPROGRAMMI ARENDAMINE JÄTKUB

Põhja-Korea liider Kim Jong-un on võtnud kindla suuna arendada välja raketile paigaldatav tuumalõhkepea selle toimetamiseks sihtmärkideni. 2018. aastal jätkatakse katsetustega, mis küll suurendavad valekalkulatsioonide tõenäosust, aga pigem siiski ei too kaasa otsest sõjalist konflikti.

2017. aastal jätkas Põhja-Korea riigipea Kim Jong-un relvaprogrammide arendamist. Põhja-Korea viis läbi riigi ajaloo võimsaima tuumakatsetuse ning testis mandritevahelise ballistilise raketi tehnoloogiat. Kuigi

tuumakatsetuse plahvatuse võimsus ei kinnita, et õhitud oleks vesinikpomm, liigub Kim järjekindlalt lähemale oma eesmärgile omada raketile paigaldatavat tuumalõhkepead ning piisavalt arenenud raketitehnoloogiat, et see sihtmärgini toimetada. Eesmärgiks on

→ Põhja-Korea liider Kim Jong-un jälgimas Hwasong-12 ballistilise raketi katsetust 15. septembril 2017

ALLIKAS: AFP/SCANPIX

seatud peamiselt USA lääneranniku ohustamine.

Kim loodab, et rahvusvaheline kogukond tunnustaks Põhja-Koread kui tuumariiki, mis pakuks režiimile turvagarantii ja võimaluse tulevikus alustada tugevalt positsioonilt ka rahuläbirääkimisi USA-ga. Pyongyang on suutnud nihutada nn punaseid jooni ning keskendudes 2017. aastal raketitehnoloogia arendamisele, harjutanud rahvusvahelist kogukonda aina ohtlikumate ja kaugemate raketikatsetustega. Põhja-Korea lennutas aasta teises pooles ohtlikult rakette

üle Jaapani ning ähvardas rünnata Guami, kinnitades samal ajal, et arendab tuuma- ja raketitehnoloogiat vaid enesekaitseks.

Globaalne kogukond on raketi- ja tuumakatsetused hukka mõistnud ning ÜRO sanktsioonide kaudu on tänaseks suur osa Põhja-Korea mõõdetavast ekspordist sanktsioonide all. Sellel on riigi majandusele kindlasti pikaajaline mõju. Lähitulevikus ei pruugi sanktsioonid veel sundida Pyongyangi USA-ga läbirääkimistelaui alla asuma või tuumaprogrammi hülgsama. Sanktsioonide tõttu on

← Põhja-Korea sõjaväelased riigi asutaja Kim Il-sŏngi 105. sünniaastapäeval.

ALLIKAS: REUTERS/
SCANPIX

Põhja-Korea aga olnud sunnitud leidma alternatiive valuuta teenimiseks. Seetõttu võivad tiheneda ka Pyongyangi küberrünnakud, mille eesmärgid on majanduslikku laadi.

Kimi jaoks on relvasüsteemide arendamine esmatähtis ning seda jätkatakse 2018. aastal, eriti kuna eesmärgile ollakse aina lähemal. Hiina on pakkunud välja nn kahepoolse külmutamise mehhanismi, mis näeks ette sõjaliste õppuste ja provokatsioonide peatamist nii USA/Lõuna-Korea kui ka Pyongyangi poolt, kuid see pakkumine ei ole olnud vastuvõetav kummalegi poolele.

Hiina on Põhja-Koreale avaldanud suuremat majanduslikku survet ÜRO sanktsioonide rakendamisega, kuid ei soovi viia riiki kokkuvarisemiseni, kuna kardetakse režiimi kollapsit, sõjaohtu ja massilist põgenemist Hiinasse. Hiina ei ole tõenäoliselt valmis Põhja-Koread majanduslikult täielikult ära lõikama enne, kui on näha USA valmidust läbirääkimisi pidada või USA ja Hiina vahel selgem tulevikuplaan, mis võiks saada Põhja-Koreast, kui riigi režiim peaks kokku varisema.

Julgeolekukaalutlused on aga Pekingit sundinud oma positsiooni Pyongyangi

**KIMI JAOKS ON
EELISJÄRJEKORRAS
RELVASÜSTEEMIDE
ARENDAMINE NING
SELLEGA JÄTKATAKSE
2018. AASTAL, ERITI KUNA
EESMÄRGILE OLLAKSE
AINA LÄHEMAL.**

suhtes kriitilisemaks muutma. Tugevnevad liitlassuhted Hiina ümbruses USA, Jaapani ja Lõuna-Korea vahel ning Lõuna-Koreas aina tugevnev diskussioon sõjalise heidutuse võimekuse suurendamise üle koostöös USA-ga ei ole Hiina huvides. Samuti ei ole Hiina huvides olla ümbritsetud arvukatest tuumariikidest. Aina rohkem soovib Hiina end näidata kui vastutustundlikku globaalset suurriiki ning Põhja-Korea toetamine nii kahjustab seda kuvandit kui ka halvendab Hiinale olulist suhet USA-ga. Vähetahtsaks ei maksa pidada ka asjaolu, et Peking soovib olla integreeritud Lääne finants- ja majandussüsteemi ja mitte langeda USA ühepoolsete sanktsioonide ohvriks. Kõigi nende aspektide

üle käib Hiinas üha suurem arutelu ning meelestatus Pyongyangi suhtes on Hiina ühiskonnas muutunud aina negatiivsemaks.

Lõuna-Korea president Moon Jae-in pakkus oma ametiaja alguses Põhja-Koreale võimaluse alustada kõnelusi, millele Pyongyang vastamata jättis. Aasta alguses on Põhja-Korea näidanud üles soovi saata oma sportlased Pyeongchangi olümpiale ning parandada suhteid Lõuna-Koreaga, kuid samas on kinnitanud, et strateegilise heidutuse väljatöötamisest ei loobuta. Põhja-Koread ümbritsevad USA liitlasriike viib see aga nii psühholoogilise kui ka sõjalise heidutusvõime suurendamisele.

Võimalik, et Kimi rahuldab tuuma-programmi hetkeseis ning ta paneb edaspidi suhteliselt rohkem rõhku mandritevahelise raketitehnoloogia parandamisele, eriti atmosfääri taas-

sisenemise tehnoloogia arengule. See nõuab edaspidigi provokatiivsel trajektoril läbiviidud katsetusi, mis omakorda kasvatavad õnnetusjuhtumite toimumise tõenäosust. Samuti tekitab muret võimalus, et Põhja-Korea võib soovida oma relvatehnoloogiat müüa terroristlikele rühmitustele. Kolmandaks on risk, et mitmepoolse kõrgtasemelise suhtluse piiratuse tõttu ei saa eri pooled aru üksteise punastest joontest ja tekib risk, et neid soovimatult ületatakse.

2018. aasta alguses toimuvad Lõuna-Koreas taliolümpiamängud (Pyeongchang 2018) ning Pyongyangi käitumine sellel ajal on märk Kimi suhtumisest võimalikesse läbirääkimisse ja ka sanktsioonide mõjust Põhja-Koreale.

Pingete suurenemine poolsaarel ja Aasias laiemalt nõuab Euroopalt sealsete kriiside ja ohukollete pingsat jälgimist.

**MURET TEKITAB VÕIMALUS, ET PÕHJA-KOREA
VÕIB SOOVIDA OMA RELVATEHNOLOOGIAT MÜÜA
TERRORISTLIKELE RÜHMITUSTELE.**

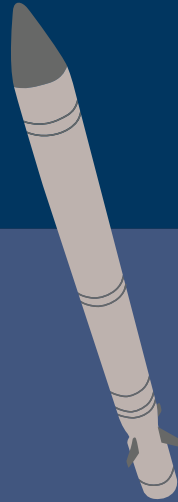
PÕHJA-KOREA RAKETI- JA TUUMAKATSETUSED 1994-2017

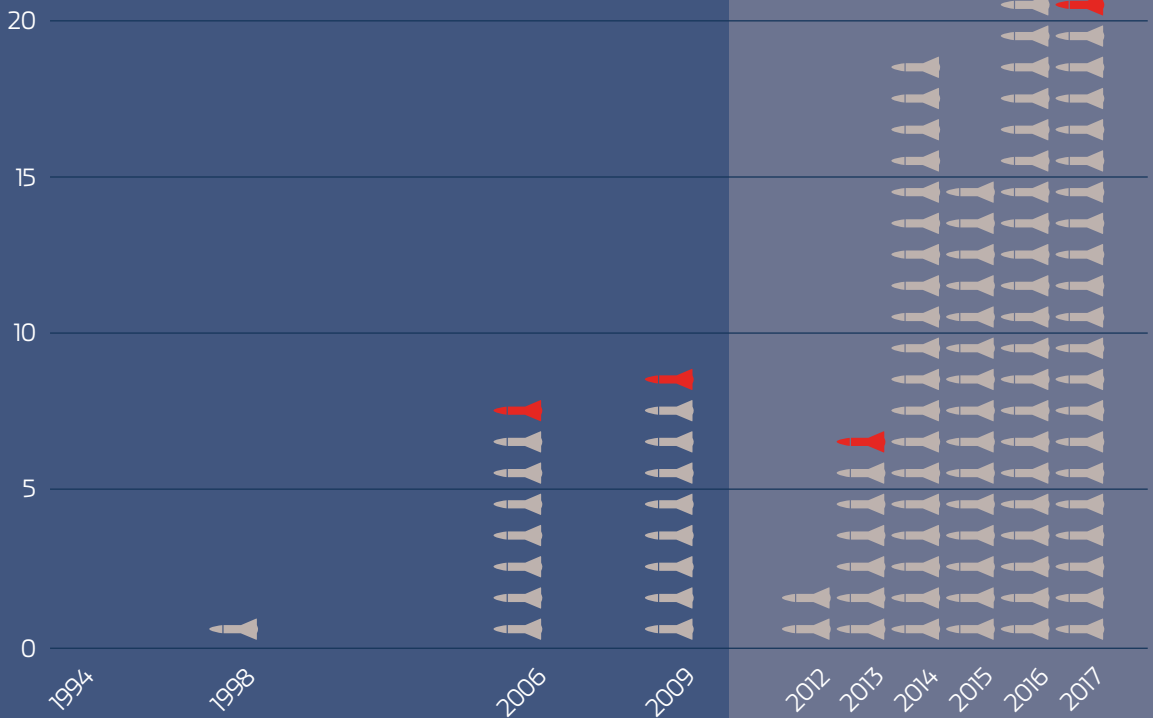
KIM JONG-IL
1994-2011

KIM JONG-UN
2011-

- Raketikatsetused
- Tuumakatsetused

VÄLISLUUREAMET

KOGUB,

ANALÜÜSIB

JA EDASTAB

LUUREINFOT

EESTIT PUUDUTAVATE
VÄLISTE JULGEOLEKUUHTUDE
KOHTA.

Välisluureamet on Eesti riigikaitse eesliin, sest luureinfo tagab eelhoiatuse meid ohustavatest sündmustest.

Välisluureamet **tagab turvalist sidet** riigi salastatud võrkudes ja teostab **välisvastuluuret**, et kaitsta Eesti välisesindusi ja välismissioonidel viibivaid kaitseväge üksusi vaenulike eriteenistuste tegevuse eest. Samuti **kaitseb** Välisluureamet Eestile edastatud **salastatud välisteavet**, täites riigi julgeoleku volitatud esindaja ülesandeid.

Välisluureamet tegutseb Kaitseministeeriumi valitsemisalas.

NUPUTAMISÜLESANNE

Signaalluurel õnnestus vahelt haarata krüpteeritud sõnum:

SDZROZDBITGNUMYNSF

Kuna vastuvõtja ei suutnud sõnumit dekrüpteerida, saadeti talle kordussõnum:

YHRCRLBUTIPUCMFGF

KÜSIMUSED

- (a) Mis oli sõnumi sisu?
- (b) Millise võtme abil see krüpteeriti?

Vastuseid ootame aadressil info@valisluureamet.ee märksõnaga „Nuputamis-ülesanne“.

Kujundus: Taivo Org

Illustratsioonid: Joosep Maripuu, Taivo Org, Bigstock

ISSN 2461-4459 (trükis)

ISSN 2613-3288 (võrguväljaanne)

